

“S-au întors la Ierusalim cu mare bucurie”

O propunere pentru a trăi vocația Bisericii în Țara Sfântă

Preaiubiților,

Domnul să vă dăruiască pacea!

În acești ani de slujire pastorală v-am vorbit vouă, Bisericii noastre iubite din Ierusalim, în diferite moduri: prin omilii, prin câteva scrisori scurte și, mai ales, în timpul vizitelor pastorale. Acestea din urmă, în mod deosebit, au fost momentele de întâlnire și de împărtășire cu comunitățile, care au marcat viața Bisericii locale, dar și pe a mea. Ele mi-au permis să cunosc mai îndeaproape dieceza noastră și să dau o expresie concretă acelei unități dintre păstor și comunitate care stă la baza vieții ecleziale.

În acești ultimi ani, însă, încă un război tragic în care am fost aruncați - cu consecințele sale asupra vieții noastre a tuturor - ne-a obligat să regândim modurile și timpurile slujirii noastre, pe care am încercat să o continui pe cât posibil. Timpul dramatic pe care îl trăim ne-a văzut pe toți implicați în slujirea celor săraci, în denunțarea nedreptăților, în prezența pe teren și, mai ales, în rugăciune, în ascultarea cuvântului lui Dumnezeu, căutând unitatea și adevărul în a sta înaintea lui și înaintea fiecărui frate și a fiecărei surori.

În lumina a ceea ce se întâmplă - și având în vedere greutatea pe care aceste evenimente au avut-o și o vor avea asupra vieții Bisericii noastre - simt acum nevoia de a oferi un cuvânt mai articulat și o reflecție mai aprofundată și, de aceea, în mod excepțional, și mai amplă. Această scrisoare, așadar, nu este destinată unei lecturi rapide sau parțiale, nici pentru a fi folosită ca text de analiză politică. Ea trebuie citită treptat, ca instrument de discernământ, și este gândită pentru a promova dialogul și reflecția în cadrul contextelor noastre ecleziale, al comunităților noastre, în mănăstiri și în familii. Scopul ei nu este de a oferi răspunsuri imediate sau soluții tehnice, ci de a ajuta fiecare persoană să se întrebe cum să trăiască astăzi credința creștină în această țară, în lumina evangheliei.

Îmi este dificil să mă limitez la obișnuitele declarații de circumstanță, care adesea se succed aproape identice unele după altele. Simt cu și mai mare urgență nevoia unor cuvinte adevărate și semnificative pentru noi. Suferința acestui timp, de fapt, nu permite să

ne limităm la discursuri îndulcite și abstracte - și, prin urmare, necredibile - și nici nu ne permite să ne oprim la simple analize sau denunțuri repetate.

Acestea au fost deja făcute în multe ocazii și am spus deja destule despre acest lucru, prin cuvinte și gesturi. Analizele și denunțurile rămân necesare - nu ne putem sustrage de la a le exprima - dar ele nu vor fi cele care ne vor deschide orizonturi de încredere. Ele pot găsi poate consens și în afara comunității noastre, la cei care împărtășesc evaluările noastre. Totuși, ele trebuie însoțite de întrebarea despre ceea ce *Domnul ne cere în acest moment și să ne interogăm asupra modului în care să dăm expresie trăită credinței noastre în acest context dificil*. Aceasta este întrebarea care îmi însoțește de mult timp slujirea de păstor: *cum să trăim ca și creștini, ca adunare eclezială, în această situație de conflict - politic, militar și spiritual - despre care știm că va dura încă mulți ani?* Ea este deja parte integrantă a vieții ecleziale, a existenței cotidiene a fiecăruia dintre noi. Din păcate, a devenit parte a culturii acestei țări. Nu este, așadar, un moment de depășit, ci locul în care Biserica noastră este chemată să-și împlinească misiunea specifică de comunitate a credincioșilor în Cristos. În această țară, unde granițele identitare sunt atât de puternic marcate, faptul de a fi creștini trebuie să devină mărturia unui mod particular de a trăi chiar și în mijlocul conflictului și trebuie să găsească o expresie vizibilă și recognoscibilă în ceea ce spunem și facem. Suntem chemați să oferim o interpretare a timpului prezent dintr-o perspectivă creștină care să ne distingă în mod clar și recunoscut.

Prin această scrisoare doresc să încerc să răspund la această întrebare. Ea este rodul obositor și dureros - așa cum este orice încercare de sinteză spirituală - al reflecției și rugăciunii mele pe care le-am maturizat în acest timp. Nu este, desigur, o sinteză perfectă. Trebuie înțeleasă mai degrabă ca o propunere inițială de reflecție, care va trebui cu siguranță să se maturizeze, să se perfecționeze și să se completeze în timp, mai ales prin dialog, chiar dialectic dacă este necesar, cu oricine dorește să participe la acest efort de sinteză și la această lectură. Cu condiția să fie animat de dorința sinceră de a înțelege voința lui Dumnezeu pentru fiecare dintre noi. Adun aici, într-o manieră mai sistematică și ordonată, ceea ce am prezentat deja parțial în acești ultimi ani, în diverse ocazii.

Icoana biblică în jurul căreia se va articula reflecția mea este cetatea și, în mod special, cetatea Ierusalimului. Imaginea cetății este răspândită și familiară: ea indică conviețuirea, relația, civilă și religioasă. Dar nu ne vom opri asupra ideii generale de cetate, ci asupra Ierusalimului ca model ideal de referință, evocând câteva pasaje din Scripturi. Noi suntem Biserica din Ierusalim, iar Cetatea Sfântă este inima nu doar geografică, ci și spirituală a comunității noastre ecleziale. Este Locul care păstrează inima credinței noastre - Răscumpărarea - și, prin urmare, este și locul geografic și spiritual care păstrează identitatea Bisericii noastre, centrul la care trebuie să ne întoarcem pentru a găsi inspirația

necesară în acest timp. Biserica noastră are un chip multiform, expresie a bogăției riturilor și tradițiilor sale. De la origini până astăzi este, prin însăși esența sa, plurală, deoarece Ierusalimul este mama tuturor popoarelor. Pe de altă parte, de multe secole are o configurație foarte clară: este o Biserică inserată predominant într-un context arab. Privirea noastră asupra evenimentelor pe care le trăim pornește, așadar, de la această Biserică, răspândită pe un teritoriu vast. Este o privire care, tocmai pentru că este înrădăcinată în această țară, aspiră totuși să îmbrățișeze și să includă pe toți locuitorii ei.

Într-adevăr, în Cetatea Sfântă, fiecare comunitate particulară se poate recunoaște: de la cea mai mică parohie din Iordania până la cea mai numeroasă, de la realitățile vii din Cipru la credincioșii de expresie ebraică din Israel, de la parohiile marcate de încercare în Palestina la cele prezente și înrădăcinate în Israel, până la migranți, solicitanți de azil și toate celelalte realități diferite ale diecezei noastre. Ierusalimul este modelul spiritual care unifică Biserica noastră, răspândită pe teritorii și în situații politice atât de diferite.

Scrisoarea este structurată în trei părți: prima începe cu evaluarea mea asupra actualei stări de dezordine. Înainte de a vorbi despre idealuri, este necesar să ne ancorăm ferm în realitate așa cum este ea, recunoscând însă în ea prezența lucrătoare a lui Dumnezeu.

În partea a doua, aș dori să împărtășesc o viziune pentru comunitatea noastră, inspirată și întemeiată în Scriptură, cu o legătură precisă cu Ierusalimul.

A treia parte va încerca să traducă aceeași viziune în implicații pastorale pentru comunitatea noastră eclezială, abordând activitățile parohiilor noastre, familiile, școlile și comunitatea noastră eclezială, abordând activitățile parohiilor noastre, familiile, școlile și instituțiile.

După cum am spus deja, este vorba mai întâi de toate de o scrisoare de natură pastorală: ea nu va conține considerații și analize cu caracter strict politic. Este "politică" numai în sensul mai larg, în măsura în care privește rămânerea noastră, ca și creștini, în *polis*, adică în lumea noastră reală și în cetatea noastră Ierusalim, deși mereu orientați spre adevăratul și definitivul *Polis*, Ierusalimul ceresc.

PARTEA ÎNTÂI

A citi realitatea: considerații asupra prezentului

Înainte de a ne întreba asupra misiunii noastre de credincioși, trebuie să privim cu onestitate contextul în care suntem chemați să o trăim. Trebuie, într-adevăr, să pornim de la realitatea în care ne aflăm, dacă dorim să răspundem concret la întrebarea care ne va însoți de-a lungul întregii scrisori: cum să trăim ca și creștini în această situație de conflict?

Într-o realitate complexă precum a noastră, orice încercare de sinteză este în mod necesar parțială. Accept acest risc.

Nu intenționez să reconstitui cronica evenimentelor, ci mai întâi să înțeleg amploarea lor epocală. Ziua de 7 octombrie 2023 și războiul din Gaza au însemnat ceva diferit și zguduitoare pentru fiecare dintre cele două popoare ale acestei țări. Pentru palestinieni, reprezintă ultima, dramatica fază a unei lungi istorii de umilințe și exoduri. Pentru israelieni, dimpotrivă, ceva fără precedent: violențe care au făcut să re trăiască ororile petrecute în Europa acum optzeci de ani. Fără a intra în această discuție, care depășește tema noastră, dorim să semnalăm că 7 octombrie și războiul din Gaza sunt considerate deja, în mod universal, evenimente de ruptură, care au închis o epocă și au deschis alta, și au făcut-o în cel mai rău mod posibil.

Astfel, am fost aruncați într-un "după" pe care ne este greu să-l înțelegem, dar ale cărui contururi le putem deja schița.

Ceea ce trăim nu reprezintă doar un conflict local. Este simptomul unei crize mult mai profunde, al unei schimbări de paradigmă la nivel global. Timp de decenii, comunitatea internațională și, în special, lumea occidentală au crezut într-o ordine internațională și, în special, lumea occidentală a crezut într-o ordine internațională întemeiată pe reguli, tratate, multilateralism. Nu fără un vâl de ipocrizie, se declara că dreptul internațional, Convențiile de la Geneva, rezoluțiile ONU erau instrumente imperfecte, dar necesare pentru a reglementa conviețuirea dintre popoare și pentru a-i proteja pe cei mai slabi de legea celui mai puternic. Astăzi, toți par să fi deschis ochii asupra slăbiciunii lor, evidențiată de incapacitatea de a gestiona aceste conflicte. În Israel și Palestina, din motive diferite și opuse, încrederea în acest sistem dispăruse deja de foarte mult timp.

Asistăm la întoarcerea folosirii forței ca instrument considerat decisiv pentru rezolvarea disputelor, acolo unde aceasta este redusă aproape exclusiv la forma ei violentă și militară, în detrimentul oricărei alte posibilități întemeiate pe drept, dialog și responsabilitate față de civili. Războiul a devenit obiectul unui cult idolatru: nu se mai stă la masa negocierilor pentru a evita în mod absolut conflictele, ci acestea sunt avute în vedere ca scenariu posibil sau chiar inevitabil. Civili nu mai sunt considerați victime colaterale, ci devin daune imputate lipsei de capitulare a inamicului sau instrumente funcționale atingerii propriului scop. Războiul acționează ca scop în sine. Unele puteri mondiale, care odinioară se prezentau drept garante ale ordinii internaționale, dezvăluie astăzi un alt chip: aleg de ce parte să stea nu în funcție de dreptate, ci în funcție de propriile interese strategice și economice. O bună parte a instituțiilor - civile, politice, religioase - ajung astfel să rămână spectatoare tăcute și neputincioase în fața apariției acestei noi dezordini mondiale.

Logica descurajării ca instrument de securitate, recursul la arme și la forță în gestionarea conflictelor, precum și însuși conceptul de apărare ridică astăzi întrebări etice și politice de mare importanță: legitimitatea lor, modalitățile folosirii lor, costurile economice și sociale, consecințele concrete asupra populației civile și multe altele.

Acestor întrebări li se adaugă astăzi un element care nu poate fi ignorat: conștiința civilă a popoarelor, maturizată în timp și profund marcată de asimilarea valorilor demnității persoanei umane, respectului față de viață și drepturilor fundamentale. Acest patrimoniu moral, deja înscris în inima societăților contemporane, interpelează orice alegere politică și militară și pune limite clare folosirii forței.

În plus, istoria acestei țări, marcată de conflicte vechi și repetate, ne învață că este iluzoriu să credem că forța, chiar și atunci când este considerată necesară pe termen scurt, poate oferi singură o soluție durabilă. Când ea devine limbaj obișnuit și criteriu scurt, poate oferi singură o soluție durabilă. Când ea devine limbaj obișnuit și criteriu dominant, sfârșește prin a alimenta o spirală de violență care este cu adevărat greu de întrerupt.

Această violență lasă în urmă răni adânci: distrugere materială și sfâșieri morale care apasă asupra generațiilor viitoare. De aceea, fără a ignora complexitatea alegerilor cu care autoritățile trebuie să se confrunte, nu putem înceta să amintim că forța nu poate fi orizontul ultim, nici fundamentul pe care să se construiască un viitor de pace.

Rolul mass-media și al comunicațiilor este astăzi mai central ca oricând. Pe de o parte, ele sunt fereastra prin care primim informații din locuri altfel inaccesibile. Pe de altă parte, au devenit vectorul privilegiat pentru răspândirea unor narațiuni adesea opuse și tot mai greu de verificat. Într-un conflict precum cel actual, războiul se duce nu doar pe teren, ci și prin cuvinte și imagini: fiecare fotografie, fiecare video, fiecare titlu poate deveni o armă. Riscul de a ne rătăci, de a nu mai reuși să distingem adevărul de fals, cronica de propagandă, este real.

La aceasta se adaugă un alt element, poate și mai nou și mai neliniștitor. Războiul în curs a ridicat alte întrebări etice pentru care nu eram pregătiți. Mă gândesc, în special, la folosirea inteligenței artificiale în operațiunile de război. Nu mai este vorba doar de arme tot mai sofisticate sau de drone telecomandate: intrăm într-o fază în care algoritmi selectează ținte, fac alegeri care până ieri rămâneau exclusiv umane. Ce se întâmplă atunci când o mașină decide cine trăiește și cine moare? Ce responsabilitate îi mai rămâne omului? Sunt întrebări noi, pentru care nu avem încă răspunsuri, dar pe care nu ne mai putem permite să le ignorăm.

Nu intenționez să intru în aceste evaluări atât de complexe, ci doar să subliniez că această nouă epocă ridică și întrebări inedite, pe care mai devreme sau mai târziu va trebui să le

luăm în considerare în mod serios. Trebuie spus, totuși, că, criza multilateralismului, criza instituțiilor și aceste noi întrebări nu sunt abstracțiuni intelectuale îndepărtate de viața noastră trăită. Ele au, dimpotrivă, un impact direct asupra vieții comunității noastre, sunt cadrul în care s-a izbit cotidianul nostru în acești ultimi ani, provocând o suferință profundă. M-am întrebat de mai multe ori, de exemplu: câte persoane, în aceste ultime războaie de pe teritoriul nostru, au murit prin "decizia unui algoritm"? În acest scenariu trebuie să încercăm să înțelegem viața trăită a diecezei noastre.

Fără pretenția de a spune totul, să încercăm să punem ordine, grupând în jurul a cinci nuclee fundamentale consecințele acestui haos asupra vieții noastre, a tuturor.

1. Dizolvarea legăturii: durere, ură și neîncredere

Prima ruptură este sfâșierea țesutului relațiilor umane. Durerea - care merită întotdeauna respect - este înrădăcinată în sufletele prea multor persoane.

În fața tragediilor și a nedreptăților acestui timp, sentimentul de a fi victimă este o reacție profund răspândită. Fiecare tinde să perceapă propria suferință ca unică și absolută. Această atitudine face foarte dificilă recunoașterea experienței celuilalt și marchează profund modul în care persoanele și comunitățile trăiesc și interpretează ceea ce se întâmplă în jur.

Trebuie însă să recunoaștem că experiența de a fi victimă poate fi diferită, în funcție de împrejurările în care se află cineva. Există cei care își pierd viața în timp ce se odihnesc între zidurile casei lor și cei care mor implicați direct în lupte. Există cei care își văd locuința distrusă în timpul unui bombardament și cei care asistă, an după an, la pierderea pământului lor. Unii au trăit condiții de asediu, privați de bunuri esențiale precum hrana și medicamentele, în timp ce alții se confruntă cu frica permanentă provocată de atacuri teroriste. Durerea rămâne întotdeauna durere și nu intenționăm să stabilim o ierarhie a suferinței. Totuși, respectând diferitele situații și recunoscând complexitatea lor, nu le putem considera pe toate identice: există o diferență între cel care exercită puterea și cel care o suportă, între cel care guvernează și cel care este guvernat, între cel care deține armele și cel amenințat de ele, între cel care ocupă și cel ocupat. Responsabilitățile sunt diferite. A recunoaște această diferență este un act de respect față de dreptate și adevăr.

Ura a săpat șanțuri adânci. Asistăm la o dureroasă dezumanizare a celuilalt: atunci când el devine doar "dușmanul", totul devine permis. Violența nu a distrus doar orașe și case, persoane și speranțe: ea a marcat conștiințele, a otrăvit limbajul public, a generat un sentiment de trădare chiar față de idealurile care se credeau împărtășite. A creat un cerc de victime împotriva altor victime, care, în timp, rigidizează sufletele și face tot mai dificilă deschiderea unor drumuri de reconciliere.

Viața politică și instituțiile civile par incapabile de o privire lungă care să ofere perspective; ele adâncesc rătăcirea și scepticismul într-un context dominat de neîncredere. Și de aceea, în mulți - mai ales printre tineri - crește suspiciunea față de orice posibilitate de conviețuire și față de convingerea că ar exista o alternativă credibilă la spirala confruntărilor și a nedreptăților.

De la începutul războiului, situația economică s-a înrăutățit pretutindeni. Lipsa pelerinilor a lăsat sute de familii fără muncă; închiderea teritoriilor palestiniene a paralizat tot atâtea. În comunități este greu să se facă proiecte. Tinerii nu se logodesc, se căsătoresc tot mai puțin, nu aduc copii pe lume. Și criza locuințelor pentru familii este tot mai acută. Mulți privesc spre străinătate și visează la un viitor departe de țara lor. Emigrația, rană veche, se redeschide astăzi mai profund ca niciodată.

Când strigătul celui care suferă pare să nu găsească nici ascultare, nici răspuns, apare ispita de a pierde încrederea în comunitățile de credință, care ar trebui să fie vocea celor mai slabi, și chiar în Dumnezeu.

Ar fi însă nedrept să ne oprim doar la această descriere atât de sumbră a problemelor pe care realitatea le evidențiază. Pentru că tocmai acolo, pe acea muchie, în golul lăsat de politică și de drept, nu au încetat niciodată să acționeze asociații, mișcări, realități de bază. Nu dintr-o vocație naivă pentru dialog, ci dintr-o încăpățănare tenace de a-l considera pe celălalt o ființă umană. Nu acesta este locul pentru o listă și nu este nevoie să li se facă o elogiare. Dar de acolo, din aceste fragmente de umanitate concretă, va putea apărea proiectul unei conviețuiri posibile. Dacă și când se va ieși dintre ruine, ei - nu marile organisme internaționale aflate în criză - vor trebui să fie arhitecții reconstrucției. Colapsul sistemului internațional are, în această privință, cel puțin meritul de a fi redat vizibilitate și demnitate celor care nu au încetat niciodată să lucreze pe teren.

2. Fragmentare și frică: ispita enclavelor

La această dizolvare a legăturii se adaugă un fenomen îngrijorător: polarizarea crescândă. Nu doar între israelieni și palestinieni - pe care o cunoaștem bine - ci în interiorul ambelor țesuturi sociale. Tot mai mult, oamenii se închid în grupuri închise, în enclave sociale unde întâlnesc doar persoane care gândesc la fel, vorbesc același limbaj, împărtășesc aceleași frici. Această tendință este întărită și mai mult de algoritmiile rețelelor sociale, care le servesc utilizatorilor în mod constant conținuturi ce confirmă convingerile lor preexistente, sporind ecoul propriilor poziții și lărgind prăpăstiile de neîncredere, frică și suspiciune dintre grupuri.

Frica și radicalizarea generează fragmentare și închidere. Fiecare se retrage în propriul grup ca într-un refugiu. Încetează să-i mai frecventeze pe cei diferiți, pe cei care gândesc altfel,

pe cei care aparțin unei alte comunități, unei alte credințe, unei alte facțiuni politice. Se formează bule paralele care nu comunică între ele.

Această polarizare este dăunătoare, pentru că afectează însuși modul în care fiecare grup își construiește fundamentele apartenenței, la nivel național, social și personal. Ne definim tot mai mult prin opoziție: suntem ceea ce celălalt nu este. În acest joc de oglinzi, identitatea devine rigidă, defensivă, exclusivistă. Ca și cum nu ar mai exista un "noi" care îi include pe toți, ci doar multe mici "noi"-uri care se opun unele altora. Când "noi" se reduce la identități opuse, devine ușor să-l simplifici pe celălalt și să-l citești ca pe un bloc uniform. În orice societate există însă voci și poziții diferite, iar rezistența la ispita de a considera popoare întregi drept realități monolitice este un prim pas necesar pentru reconstruirea relației.

Sentimentul apartenenței comunitare nu constituie însă neapărat un element negativ, pentru că fiecare comunitate este caracterizată de o fizionomie proprie, de o misiune specifică și de o carismă particulară. Este o bogăție în mozaicul unic al Țării Sfinte și trebuie păstrată, dar cu condiția ca aceste calități să nu se afirme în detrimentul celorlalți și să nu se transforme în instrumente de opoziție.

Din această perspectivă, viața creștină, întemeiată pe rădăcini solide, arată cum o apartenență poate fi puternică fără să devină rigidă sau defensivă și cum tocmai profunzimea identității face posibilă deschiderea față de celălalt. În acest fel, "noi" poate redeveni inclusiv, capabil să țină împreună diferitele apartenențe fără a le reduce la identități opuse.

3. Sensul pierderii: cuvinte uzate și binele comun estompat

Al treilea nucleu este cel mai profund: pierderea reperelor care ne permitau să ne orientăm. Am pierdut încrederea în anumite cuvinte. "Conviețuire", "dialog", "justiție", "drepturi ale omului", "două popoare și două state": acești termeni, care ani la rând au hrănit discursul nostru, astăzi ne apar uzați și goliți de sens. Când îi folosim în comunitățile noastre, întâlnim uneori priviri obosite și deziluzionate. În fața ororii imaginilor care ne ajung zilnic, aceste expresii par să aparțină cu adevărat unei alte lumi. Rămânem astfel fără cuvinte, iar în acea tăcere violența își strigă limba sa brutală.

La aceasta se adaugă pierderea sensului conceptului de "bine comun". Ne este greu să răspundem la întrebări fundamentale precum: ce fel de societate vrem să construim? Care este binele pe care vrem să-l urmărim împreună dincolo de interesele particulare?

În această țară, binele comun este sacrificat de toți, deși în moduri diferite, pe altarul intereselor particulare. Pare că fiecare se gândește doar la sine, la propria supraviețuire, la

propria siguranță, într-un război existențial permanent, pe fronturi din ce în ce mai îndepărtate.

Totuși, limbajul cel mai puternic rămâne cel al realității. Iar realitatea, dincolo de ceea ce gândim, simțim sau credem, ne amintește că suntem destinați să găsim forme posibile de conviețuire. Nu există alternativă. Această țară - atât de disputată, cât și iubită - este casa tuturor: evrei israelieni și arabi palestinieni; creștini, evrei, musulmani, druzi, samariteni, bahai și de orice altă credință. Dumnezeu este Cel care ne-a pus aici. Noi, creștinii, în mod special, avem un mandat precis: să fim sare și lumină acolo unde suntem. Iar aceasta înseamnă să nu renunțăm la a construi ocazii de interacțiune între diferitele comunități naționale și religioase, pentru că, atunci când cuvintele nu mai sunt suficiente, tocmai atunci sunt necesare gesturile concrete.

4. Provocarea specifică a Țării Sfinte: dialogul interreligios în dificultate

Un alt aspect amar privește relația cu celelalte comunități de credință. Dialogul interreligios - care ani de zile a fost central în misiunea noastră - se află în dificultate. Nu pentru că am încetat să ne întâlnim, ci pentru că terenul întâlnirii a fost afectat de ceea ce am descris până acum: suspiciune, deziluzie, oboseală.

A trebuit să facem față unor narațiuni istorice care se opun într-un mod ce pare ireconciliabil, în care fiecare revendică pentru sine monopolul interpretării evenimentelor. Nu ne-am simțit susținuți și ascultați unii de alții. Este o amărăciune profundă, care ne interpelează în adâncul nostru.

Locurile Sfinte, care ar trebui să fie spații de rugăciune, devin câmpuri de luptă identitare. Textele sacre sunt invocate pentru a justifica violențe, ocupații, terorism. Acest abuz al numelui lui Dumnezeu cred că este păcatul cel mai grav al timpului nostru. Multe instituții religioase par să legitimizeze, în loc să oprească și să denunțe aceste derapaje, arătând astfel slăbiciunea lor profetică.

Și totuși, pentru noi, creștinii, dialogul nu este o opțiune, ci o necesitate vitală. Copiii noștri - creștini și musulmani - merg împreună la școală, bolnavii noștri sunt tratați în aceleași spitale, unde nu se fac diferențe de apartenență religioasă între creștini, evrei, musulmani și alții. Săracii noștri împărtășesc aceleași nevoi. Fără relația cu celelalte credințe nu avem viitor. Dar problema este mai profundă: dialogul este vocația și destinul nostru. Este unul dintre modurile în care credința noastră se manifestă și se hrănește.

5. Chipul variat al Bisericii noastre locale în această dezordine

Comunitatea noastră eclezială trăiește în acest dezorientare generală. Suntem o Biserică întinsă pe teritorii diferite - Israel, Palestina, Iordania, Cipru - fiecare cu propria istorie și

propriile dinamici. Nu există o singură situație politică și nici un singur context pastoral. Există multe situații diferite și toate cer atenție. Această complexitate este bogăția noastră, dar și dificultatea noastră. Ne obligă să nu generalizăm, să nu vorbim niciodată în abstract, să ținem mereu cont de chipurile concrete ale comunităților care trăiesc în locuri diferite. Ne angajează într-o ascultare atentă și într-o acțiune pastorală care să știe să se adapteze cerințelor fiecărui teritoriu.

Să încercăm acum să privim chipul concret al Bisericii noastre în acest timp atât de dificil.

La Gaza, frații noștri sunt cufundați într-o situație de suferință extremă. Au trăit ani de zile sub bombe, fără apă, fără hrană, fără medicamente. Iar acum trăiesc printre ruine. Am pierdut tineri, bătrâni, copii. Și totuși, parohia Sfintei Familii și Caritas au fost și rămân Chipul lui Cristos în mijlocul ororii. În bisericile transformate în refugii, sute de persoane strămutate au împărtășit viața în toate.

În Palestina, situația se deteriorează zi de zi. Despre aceasta am vorbit deja pe larg, dar evenimentele nu par să se liniștească. Acolo se decide, în mod tăcut și structural, viitorul conflictului israelo-palestinian. Cresc agresiunile cauzate de ocupație și de absența totală a statului de drept, cu o creștere continuă a coloniilor. Dacă această tendință nu este oprită, riscul este cristalizarea unei situații de ocupație permanentă care erodează orice posibilitate de soluție justă și împărtășită. Mă tem că aceasta va rămâne o preocupare și o realitate care va defini mult timp implicarea noastră.

În Israel, frații și surorile noastre trăiesc într-un context diferit, dar nu lipsit de probleme: discriminare socială, inegalități economice și o insecuritate în creștere. Creșterea criminalității - care în anumite zone controlează capilar teritoriul, cu un bilanț zilnic de morți și răniți - creează o teamă difuză care întărește la mulți tentația de a pleca. Societatea israeliană este traumatizată de 7 octombrie; acest traumatism a generat suspiciune față de tot ceea ce este legat de lumea arabă, cu o consecință de neîncredere tot mai mare între cele două populații.

Comunitatea catolică de expresie ebraică, în acest context atât de polarizant, nu s-a simțit întotdeauna ascultată de propria Biserică și a exprimat acest lucru în mod clar. Frații și surorile noastre catolici de limbă ebraică trăiesc o anumită singurătate eclezială. Sunt parte a unei Biserici pe care poate nu o simt pe deplin ca fiind a lor. În lunile următoare voi căuta ocazii de a-i întâlni personal, pentru a-i asculta mai bine.

Migranții și solicitanții de azil care fac parte din comunitățile noastre trăiesc în condiții de precaritate existențială, cu teama de a fi expulzați și confruntându-se cu discriminare și exploatare. Și ei au fost implicați în violența conflictului, iar unii au fost uciși în diverse atacuri în ultimii ani.

Școlile noastre, locuri de conviețuire și componentă prețioasă a Bisericii, întâmpină și ele dificultăți în a orienta elevii. Profesorii și elevii aduc și în clasă povara a ceea ce văd la televizor și pe rețelele sociale; astăzi, chiar și pentru ei, dialogul asupra temelor cele mai divizante a devenit extrem de dificil.

În ciuda acestei dezolări, hotărârea noastră de a construi o societate fraternă rămâne fermă, iar comunitățile noastre creștine rămân un semn vizibil de speranță. La Gaza, credința continuă să lumineze viața creștinilor locali. Celebrările zilnice ale Liturghiei, rozariul, operele de caritate ale parohiei și ale Caritas mențin vie încrederea creștină. Mii de familii au putut primi ajutor și sprijin, chiar și în cele mai grele momente ale războiului. În Palestina, preoții noștri au organizat și au ținut unite comunitățile, creând inițiative de sprijin și solidaritate, mai ales pentru familiile cele mai încercate. Nici în Israel preoții nu s-au cruțat în perioada cea mai dificilă a războiului. În Iordania, viața decurge relativ normal și, în ciuda crizei economice, parohiile s-au implicat în colecte, privegheri de rugăciune și rozarii în solidaritate cu parohiile aflate în dificultate. Și Cipru a fost recent implicat în acest război, s-a angajat în solidaritate și își consolidează activitățile pastorale.

Un fapt important este că întreaga Biserică universală, de la Papa Francisc la Papa Leon al XIV-lea până la cele mai mici și sărace dieceze, și-a arătat apropierea, oferind rugăciune și sprijin material Bisericii noastre din Țara Sfântă. Este de datoria noastră să mulțumim tuturor celor care s-au implicat - și încă se implică - pentru a ne permite să facem față numeroaselor nevoi ale acestui moment; dorim să le mulțumim mai ales pentru afecțiunea și apropierea creștină, care ne mângâie și ne întăresc. Acțiunea întregii Biserici a arătat că speranța este întrupată. Nu se pot număra, de fapt, rugăciunile organizate, colectele de solidaritate și atâtea alte expresii concrete de comuniune.

În lumina tuturor acestor lucruri, trebuie să ne întrebăm și asupra unui alt aspect important al misiunii noastre. Este adevărat că, în acest timp, am fost prezenți pe întreg teritoriul diezei prin gesturi de apropiere și solidaritate. Biserica noastră și-a făcut auzită vocea încercând să rostească un cuvânt de adevăr - onest, clar, cu curaj - chiar și în această dezordine, adesea cu prețul neînțelegerilor. Dar mă întreb: a fost suficient? Sau, în această perioadă atât de grea, am privilegiat uneori prudența și supraviețuirea instituțională, sacrificând mărturia noastră profetică? Cum să rostim un cuvânt de adevăr fără a crea noi bariere și noi victime? Este o întrebare care mă însoțește în fiecare zi și la care nu este niciodată ușor de răspuns. Trebuie să ne punem această întrebare cu sinceritate, înainte de toate înaintea Domnului, știind că discernământul înseamnă a asculta vocea lui Dumnezeu, a ne converti la adevăr, a căuta dreptatea, a alege binele fraților noștri.

lată condiția în care trăim: un deșert de plâns, de resemnare, de cuvinte golite de sens, locuit totuși de experiențe curajoase de vitalitate și fraternitate. În acest deșert suntem chemați să recunoaștem din nou vocea lui Dumnezeu care ne interpelează.

Având în față această dezordine, întrebarea decisivă nu este cum să ieșim din ea sau cum să o rezolvăm, ci cum să o trăim ca și credincioși, fără a ne lăsa absorbiți de logica ei și fără a renunța la responsabilitatea unei mărturii evanghelice. De aceea este momentul să ne ridicăm privirea și să ne întrebăm ce ne spune Domnul în toate acestea, lăsându-ne atrași de o lumină care vine de Sus. Avem nevoie să contemplăm visul lui Dumnezeu pentru cetatea sa.

PARTEA A DOUA

Vocația - Visul lui Dumnezeu numit Ierusalim

După ce am aruncat o privire generală - și inevitabil aproximativă - asupra trăirii noastre, comune, dar atât de diversificate, să revenim la întrebarea inițială: *cum să trăim ca și creștini în această situație de conflict?* Acum putem reformula această întrebare astfel: *care este voința lui Dumnezeu cu privire la Ierusalim?* Să încercăm, așadar, să cercetăm împreună imaginea Cetății Sfinte pe care el însuși ne-o oferă.

Scriptura, încă din primele pagini ale cărții Genezei, ne oferă fundamentul relațiilor așa cum le-a voit Dumnezeu: între el și omenire, între ființele umane, între om și creație. Din acest fundament pornește întreaga istorie a mântuirii. Totuși, ne va însoți mai ales privirea Apocalipsei pe parcursul reflecției noastre. Este o carte adesea înțeleasă greșit, și din cauza limbajului ei simbolic, care nu urmărește să alimenteze frici sau lecturi fataliste ale istoriei, ci mai curând să ajute la recunoașterea sensului ei ultim, în lumina fidelității lui Dumnezeu și a speranței creștine.

Potrivit Scripturilor, istoria omenirii începe într-o grădină, Edenul. Grădina este simbolul umanității care se află încă într-o stare de inocență primordială și, în fond, solitară. La sfârșit însă, tocmai prin cartea Apocalipsei, istoria se încheie într-un cadru cu totul diferit și simetric, adică într-o cetate. Nu o cetate oarecare: noul Ierusalim. Această trecere nu este deloc un detaliu narativ, ci o revelație profundă despre destinul umanității. Lucrarea mântuirii nu este o întoarcere la un trecut idilic și izolat, ci construirea unui viitor comunitar, complex și reconciliat. Scopul istoriei tinde spre o societate matură, tocmai o "cetate".

Prima cetate menționată în Biblie este construită de Cain (*Gen 4,17*). După ce și-a ucis fratele, el construiește un refugiu: un loc unde să pună o limită violenței, unde să

reconstruiescă fraternitatea pierdută. În Scriptură, cetatea se naște, așadar, ca încercare umană de a recrea conviețuirea acolo unde relația a fost frântă. Ultima cetate a Bibliei este, în schimb, Noul Ierusalim, "care coboară din cer" (*Ap* 21-22).

Între acești doi poli - cetatea-refugiu construită de om din frică și cetatea-dar care coboară de la Dumnezeu din iubire - se joacă întreaga istorie a mântuirii. Biblia nu prezintă niciodată o imagine ideală și statică a cetății; cetatea "perfectă" nu există. Ea este întotdeauna oglinda tuturor contradicțiilor umane: a păcatelor și a măreției, a violenței și a încrederii. Orice context uman, orice cetate reflectă și trăiește această tensiune.

Este o tensiune care traversează întreaga Scriptură și se concentrează în mod unic asupra Ierusalimului. Nicio altă cetate din Biblie nu primește atâta iubire și atâta mustrare, atâtea promisiuni și atâtea condamnare. Și această aceeași tensiune, după cum vom vedea, locuiește și în Biserica născută la Ierusalim.

Când vorbim astăzi despre Ierusalim, ne concentrăm în principal asupra aspectelor politice, istorice și sociologice. Dar nu trebuie uitat niciodată faptul că ceea ce leagă întreaga lume de acest loc depășește istoria, geografia și pietrele. Când vorbim despre Cetatea Sfântă în acest context, o înțelegem, pe lângă realitatea ei fizică, și mai ales ca simbol al Poporului lui Dumnezeu și al Bisericii, născută la Rusalii în Cenacol. În acel moment, Duhul Sfânt coborâse asupra tuturor celor Doisprezece, adică asupra întregii adunări apostolice reunite în sala unde Isus instituisese Euharistia. În acea dimineață de Rusalii are loc minunea descrisă în Faptele Apostolilor. Ucenicii, care primiseră Duhul, coboară în piață pentru a vesti cele întâmplare, iar "fiecare îi auzea vorbind în limba sa. Erau uimiți și, cuprinși de mirare, spuneau: «Oare nu sunt galileeni toți aceștia care vorbesc? Și cum de îi auzim fiecare în limba noastră maternă?»" (*Fap* 2,6-8).

Toate persoanele prezente în acel moment, aparținând unor națiuni și limbi diferite, prin lucrarea Duhului, au putut să se înțeleagă și să construiască unitate. Încă de la început, Biserica a fost universală, unită și plurală. De acolo, cei Doisprezece au plecat apoi să ducă vestirea în lumea întreagă.

Și astăzi, comunitatea creștină din Ierusalim păstrează acest caracter universal, care nu trebuie confundat cu o simplă dimensiune "internațională", ci trimite la o realitate mai profundă, descrisă exemplar în Faptele Apostolilor. Și astăzi, majoritatea Bisericilor își au centrul ecleziastic în altă parte a lumii, dar fiecare păstrează la Ierusalim inima sa și o prezență vie. În această cetate, diferitele confesiuni creștine ajung să împartă spațiul și timpul, dând naștere unui drum imperfect, dar vital, către unitatea credincioșilor. Prin rituri diferite și limbi diferite, celebrate în aceleași locuri, trăite și frecventate de familiile noastre, aceste Biserici ne oferă o imagine vie a ceea ce s-a petrecut la Ierusalim în ziua Rusaliilor:

popoare diferite reunite în același Duh. Așa cum atunci Apostolii au plecat să vestească Evanghelia tuturor neamurilor, tot astfel astăzi aceste comunități, înrădăcinate în același loc și, adesea, printre membrii aceleiași familii, sunt chemate să redescopere comuniunea deplină în credință și caritate.

Pentru credincioși, legătura cu această țară implică și o relație constitutivă, oricât de complexă, cu iudaismul și islamul. Aici, dialogul interreligios, de-a lungul secolelor, a devenit pentru noi nu doar o condiție de supraviețuire, ci un element de fidelitate față de identitatea noastră universală. De fapt, aici Biserica-Mamă este interpelată să genereze viață și grijă, promovând înțelegerea celuilalt, practica exigentă a iertării, efortul unei înțelegeri respectuoase.

Universalitatea Bisericii nu se opune concreteții locurilor și Bisericilor locale. Dimpotrivă, tocmai în Biserica locală ea devine vizibilă și lucrătoare. De aceea, sfântul Ioan Paul al II-lea vorbea despre o "interioritate reciprocă"¹ între Bisericile particulare și Biserica universală.

Nu doar Biserica, ci însăși Cetatea Sfântă a păstrat acest caracter universal. Papa Benedict al XVI-lea l-a descris cu mare claritate într-o omilie rostită chiar la Ierusalim:

*"Ierusalimul a fost întotdeauna o cetate pe ale cărei străzi răsună limbi diferite, ale cărei pietre sunt călcate de popoare de orice rasă și limbă, ale cărei ziduri sunt un simbol al grijii providențiale a lui Dumnezeu pentru întreaga familie umană. Ca un microcosmos al lumii noastre globalizate, această Cetate, dacă trebuie să-și trăiască misiunea universală, trebuie să fie un loc care învață universalitatea, respectul față de ceilalți, dialogul și înțelegerea reciprocă; un loc unde prejudecata, ignoranța și frica ce le alimentează să fie depășite prin onestitate, integritate și căutarea conviețuirii. Între aceste ziduri nu ar trebui să existe loc pentru închidere, discriminare, violență și nedreptate. Credincioșii într-un Dumnezeu al milostivirii - fie că se numesc evrei, creștini sau musulmani - trebuie să fie primii care promovează această cultură a reconcilierii și a conviețuirii, oricât de dificil și lent ar fi procesul și oricât de grea povara amintirilor trecute"*².

Misiunea Ierusalimului pământesc, într-un anumit sens, este aceea de a deveni imagine și oglindă a Ierusalimului ceresc, "profeție și promisiune a acelei reconcilieri și conviețuiri

¹ Ioan Paul al II-lea, Discurs către Curia Romană pentru prezentarea urărilor de Crăciun, 20 decembrie 1990, nr. 9: AAS 83 (1991) 745-747; Cf. Congregația pentru Doctrina Credinței, *Communio Notio*, nr. 7-10.

² Benedict al XVI-lea, Omilia Sfintei Liturghii în Valea lui Iosafat - Ierusalim, 12 mai 2009.

universale pe care Dumnezeu o dorește pentru întreaga familie umană"³. Aceasta este misiunea pe care am pierdut-o în vârtejul violent al evenimentelor din ultimii ani. Și la această misiune trebuie să ne întoarcem.

Într-o sinteză extremă, putem spune că, la intersecția civilizațiilor, religiilor și etniilor, Ierusalimul reprezintă un microcosmos simbolic. Este paradigma lumii în general și, prin urmare, cuprinde în sine toate problemele contemporane pe care le înfruntăm la nivel global. Se află, desigur, în centrul disputei israeliano-palestiniene, dar reprezintă și interacțiunile complexe dintre diferite religii și națiuni. Chiar și numai disputa care sfâșie această cetate are repercusiuni regionale și globale semnificative. Este suficientă o plimbare pe străzile Ierusalimului pentru a înțelege cât de mult cetatea este, în realitate, punctul focal al numeroaselor alte confruntări percepute la scară mondială: tensiunea dintre modernitate și tradiție, democrație liberală și conservatorism, universalism și particularism.

Ierusalimul adună în sine și diferitele suflete ale Bisericii noastre și îi manifestă în mod exemplar vocația. În acest loc, într-o realitate marcată de puternice opoziții, comune drumului istoriei umane, ea este chemată să se exprime.

Imaginile cele mai puternice ale Scripturii, care conturează identitatea profundă a Ierusalimului și, prin urmare, identitatea și misiunea Bisericii noastre, sunt cuprinse în viziunea lui Ioan asupra Ierusalimului ceresc, descrisă în ultimele două capitole ale Apocalipsei, din care ne inspirăm acum.

1. Un Cer Nou pentru o Cetate Nouă

"Și am văzut un cer nou și un pământ nou: căci cerul și pământul de mai înainte dispăruseră, iar marea nu mai era" (Ap 21,1).

Primul lucru pe care îl vede Ioan nu este cetatea, ci un "Cer nou". Ierusalimul are un cer. Poate părea banal sau de la sine înțeles, dar este trăsătura sa distinctivă cea mai elocventă. Și opusul ei, Babilonul, este descris în Apocalipsă în fiecare detaliu. Și totuși, în cazul Babilonului, cerul nu se vede niciodată. Este o cetate fără cer și, prin urmare, fără Dumnezeu - închisă într-un orizont pur omenesc și pământesc, deci destinată ruinei.

Cerul Ierusalimului este, în plus, cu totul special: este un Cer "nou". Nu este prima dată când Ioan vorbește despre cer. În capitolul 4 al Apocalipsei, viziunile se deschid printr-un anunț semnificativ: vizionarul zărește "o ușă deschisă în cer" (Ap 4,1). Cerul este nou, așadar, înainte de toate pentru că este deschis. Și a fost deschis pentru că Fiul Omului,

³ *Ibidem.*

care a coborât din Cer, după Înviere s-a întors la Cer, purtând cu sine omenirea (cf. *In* 1,51). Cerul nou este un cer locuit deja de om.

În acest pasaj găsim o indicație importantă: pentru a construi cetatea, pentru a țese relații autentice între noi și între comunitățile noastre, trebuie să pornim înainte de toate de la conștiința prezenței lui Dumnezeu, de la primatul lui Dumnezeu, de la credință. Dumnezeu nu trebuie exclus. Ierusalimul nu este doar o chestiune de frontiere politice sau de acorduri tehnice. Identitatea sa principală - caracteristica cea mai importantă a Cetății și a întregii Țări Sfinte - este aceea de a fi locul revelației lui Dumnezeu, locul unde credințele sunt acasă.

Și astăzi această dimensiune devine tangibilă și vizibilă mai ales în ceea ce este considerat bazinul sacru, unde sunt concentrate aproape toate principalele Locuri Sfinte: Orașul Vechi și Muntele Măslinilor. Celebrările publice ale diferitelor comunități religioase, ritmate de timpuri diferite și uneori suprapuse unele peste altele, transformă cetatea, mai ales în anumite momente ale anului, dând naștere unei extraordinare simfonii de rugăciuni, cântări și liturgii diferite.

Este, de asemenea, frecvent ca, în primele lumini ale zorilor sau în tăcerea nopții, să întâlnești bărbați și femei de toate vârstele - evrei, creștini și musulmani - mergând pe străzile cetății, învăluiți în diferitele lor mantii și îndreptându-se spre Locurile lor Sfinte, pentru a se uni cu religioșii care se roagă acolo zi și noapte. Rugăciunea diferitelor comunități religioase, în definitiv, ritmează întreaga cetate: este respirația și lumina ei. Aceasta este identitatea cea mai frumoasă și mai captivantă a cetății, caracteristica ei cea mai prețioasă, care trebuie păstrată și ocrotită.

A ignora această dimensiune "verticală" a țării noastre, această sensibilitate religioasă și spirituală a comunităților care îi aparțin - evreiești, musulmane și creștine - este motivul cel mai profund al eșecului acordurilor de conviețuire care s-au succedat în ultimele decenii. Și cele viitoare vor fi, de asemenea, sortite eșecului dacă nu se va ține cont de caracterul special, întrucât profetic, al Ierusalimului. El trebuie să fie, înainte de toate, o casă de rugăciune pentru toate popoarele (cf. *Is* 56,7). Nu dorim să punem în discuție, dimpotrivă confirmăm, necesitatea diferitelor *Status Quo* existente, importante pentru reglementarea relațiilor dintre diversele comunități ale cetății. Cred totuși că este nevoie și de curajul unei respirații noi, de a construi noi modele de viață și de relații în care credința comună în Dumnezeu să poată deveni prilej de întâlnire, nu de excludere. O credință care să ne deschidă spre Cer și spre lume, unde toți credincioșii se simt îndemnați să ducă omenirea la Dumnezeu. Niciun proiect de conviețuire în Țara Sfântă nu poate face abstracție de dimensiunea verticală, de conștiința că această țară este, înainte de toate, locul Revelației.

2. O cetate care coboară din Cer

"Și am văzut și Cetatea Sfântă, Ierusalimul cel nou, coborând din cer, de la Dumnezeu, pregătită ca o mireasă împodobită pentru mirele ei... Îngerul m-a dus în duh pe un munte mare și înalt și mi-a arătat cetatea sfântă, Ierusalimul, care coboară din cer, de la Dumnezeu, strălucind de slava lui Dumnezeu" (Ap 21,2.10).

Cetatea Sfântă nu se înalță cu mândrie spre cer prin propriile puteri. Ioan o vede "coborând din cer, de la Dumnezeu", și o vede coborând de două ori - de trei ori, dacă se ia în considerare și textul din Ap 3,12. Această mișcare descendentă nu este ceva petrecut o dată pentru totdeauna, ci modul ei permanent de a fi. Noul Ierusalim este o cetate care își primește neîncetat de la Dumnezeu propria ființă și însăși viața sa. Existența ei nu este o cucerire, ci un dar.

Ea coboară "pregătită ca o mireasă împodobită pentru mirele ei". Este o imagine a intimității și a relației. Ioan folosește și imaginea biblică a cortului, unde Dumnezeu alege să locuiască în mijlocul omenirii, loc de întâlnire între Dumnezeu și oameni (cf. In 1,14). Este, așadar, o cetate a cărei natură cea mai originară este aceea de a trăi o profundă intimitate cu Domnul, dar și de a fi asemenea cortului, loc de primire. Această dublă mișcare - intimitate și primire - definește viața Bisericii. În locuirea lui Dumnezeu printre ai săi are loc împlinirea, victoria asupra răului și asupra morții: nu doar răul este învins, ci omul este mângâiat de Dumnezeu însuși, care șterge lacrimile de pe fețe (cf. Ap 21,4).

Acest pasaj ne oferă o altă indicație semnificativă. Este un avertisment crucial mai ales pentru instituțiile religioase ale Cetății Sfinte: fără o continuă "coborâre din cer", adică fără a se adăpa cu umilință și statornicie din relația cu Dumnezeu, lăsându-l pe el să lumineze propriul mod de a gândi, fără a se hrăni neîncetat din cuvântul lui Dumnezeu, instituțiile noastre riscă să se atrofieze. Riscă să devină fortărețe inexpugnabile și închise lumii, în loc să fie cetăți deschise și izvoare de viață nouă. Nu se primește de la Dumnezeu, o dată pentru totdeauna, forța și posibilitatea unei priviri diferite: aceste daruri au nevoie de o continuă tensiune a sufletului și a inimii.

În concret, a sta în ascultarea Scripturii înseamnă, pentru Biserici și comunitățile religioase, să asculte mai întâi strigătul celor care nu-l cunosc pe Cristos, nu-l cunosc îndeajuns sau s-au îndepărtat de el, precum și strigătul săracilor, al marginalizaților, al celor care suferă din cauza conflictelor. Acolo, ca prilej de primire concretă în carnea rănită a umanității, putem verifica autenticitatea relației noastre cu Dumnezeu. Dacă privirea noastră spre Dumnezeu nu ne deschide spre privirea asupra celui alt care suferă, atunci nu l-am întâlnit cu adevărat pe Dumnezeul care coboară în cetate. Este un apel adresat autorităților religioase de a ține împreună apropierea de Dumnezeu și apropierea de propriul popor.

3. Templul și Mielul

"În ea nu am văzut niciun templu: Domnul Dumnezeu, Atotputernicul, și Mielul sunt templul ei" (Ap 21,22).

Scriptura îl prezintă pe Dumnezeu ca pe Cel care dorește să locuiască în mijlocul oamenilor. În Vechiul Testament, această prezență era legată de templu, locul întâlnirii dintre Dumnezeu și poporul său. Și profetul Ezechiel își imaginează o cetate reînnoită în jurul templului, inima prezenței divine și semn al sfințeniei sale.

În viziunea noului Ierusalim, Apocalipsa adoptă un limbaj diferit. Ioan afirmă: "Nu am văzut niciun templu". Nu pentru că Prezența lui Dumnezeu ar dispărea, ci pentru că ea nu mai este concentrată într-un spațiu separat. Dumnezeu însuși și Mielul locuiesc în mijlocul poporului lor și constituie centrul său viu. Din această perspectivă, nu mai există o separare între locuri sacre și locuri profane: Dumnezeu nu locuiește într-o clădire, ci în relație; nu într-un loc de cucerit și posedat, ci în istorie.

Prin urmare, nu există spații în care Dumnezeu este prezent și altele în care nu este. Nu există locuri în care el ascultă și altele în care nu ascultă. Dispare și orice distincție între incluși și excluși întemeiată pe criterii de puritate. Dacă în viziunea lui Ezechiel accesul la templu era reglementat prin distincții riguroase, în noul Ierusalim toți sunt primiți: bărbați și femei, copii și bătrâni, sănătoși și bolnavi, liberi și sclavi.

Acest fragment din Apocalipsă oferă o lecție puternică Ierusalimului pământesc, sfâșiat de conflicte legate de posesia locurilor și de definirea frontierelor exclusive. Obsesia ocupării spațiilor și a proprietății a devenit unul dintre criteriile principale de interpretare a relațiilor dintre comunități, generând adesea diviziune și violență. Pare aproape că, pentru a construi relații și pentru a avea dreptul la cuvânt, ar fi necesar să posezi, să ocupi, să-ți justifici prezența printr-un teritoriu.

Nu trebuie să fim naivi. Există spații care trebuie păstrate, locuri necesare pentru ca fiecare comunitate să poată trăi și mărturisi propria credință. Nu trebuie să uităm că Țara Sfântă este și Țara Locurilor Sfinte, care păstrează memoria și identitatea istorică a popoarelor. Dar granițele servesc la păstrarea libertății, nu la sufocarea ei. Ele nu trebuie să devină bariere de netrecut și nici motiv de excludere. Este posibil să conviețuim respectând spațiile celuilalt, ținând seama de istoria tuturor și de diferitele sensibilități.

În noul Ierusalim, așadar, nu există locuri de posedat, ci relații de construit. Dacă Dumnezeul Cetății Sfinte nu ocupă spații și nu ridică bariere, atunci nimeni nu trebuie să se simtă exclus. Prin urmare, Dumnezeu nu poate fi folosit pentru a justifica alegeri de închidere sau de excludere.

Acest fragment din Apocalipsă, în timp ce ne invită să ridicăm privirea spre cer, ne readuce de fapt cu picioarele pe pământ: o cetate este vie în măsura în care recunoaște că adevăratul templu care trebuie păstrat - centrul ei vital - îl constituie relațiile umane și relația cu Dumnezeu. Dimpotrivă, ea este destinată să se usuce și să moară atunci când se lasă dominată de logica posesiei, de devalorizarea celuilalt și de narațiuni autoreferențiale, în loc să fie călăuzită de lumina Mielului, care este logica darului.

4. Candela Mielului: un nou mod de a vedea

"Cetatea nu are nevoie de lumina soarelui, nici de lumina lunii: slava lui Dumnezeu o luminează, iar candela ei este Mielul" (Ap 21,23). "Nu va mai fi noapte, nu vor mai avea nevoie de lumină de candelă, nici de lumină de soare, pentru că Domnul Dumnezeu îi va lumina" (Ap 22,5).

Am văzut că în noul Ierusalim nu există templu. Dar atunci unde este Dumnezeu, cum locuiește el în Ierusalim? Unde poate fi întâlnit? Prezența lui Dumnezeu în cetate nu este apăsătoare, voluminoasă, nu se impune. Dumnezeu este prezent ca o candelă care luminează. Este prezent ca Acela care oferă posibilitatea unei perspective diferite și, prin urmare, a unui nou mod de a trăi; luminează relațiile, viața, toate lucrurile.

Dacă Mielul este candela, înseamnă că este o lumină "pascală": este lumina Celui care și-a dăruit viața din iubire, în mod gratuit și necondiționat. Paștele inaugurează un nou mod de a vedea realitatea. Experiența pascală este cea care permite să vedem viața chiar acolo unde ochii noștri trupești văd numai moarte, înfrângere sau devastare.

Acest pasaj din Apocalipsă ne face să facem un pas mai departe, dincolo de criteriul posesiei, al spațiilor asfixiante, al granițelor închise și al proprietății idolatrizate pe care le-am văzut până acum. Lumina nu se posedă: se primește și se răspândește. Ea devine astfel criteriul prin care citim realitatea și orientăm alegerile. Cu ce ochi, cu ce suflet îi privim pe ceilalți, mai ales pe cei care nu sunt "de-ai noștri"? Cu încredere sau cu frică ori, mai rău, cu dispreț?

A ne antrena ochii pentru această lumină - care este viață - devine prima sarcină a celui care dorește să aparțină acestei cetăți. Înseamnă să recunoaștem fiecare persoană - săracul, străinul și chiar dușmanul - ca făptură creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, să-i privim pe ei așa cum îl privim pe Dumnezeu. Acesta este stilul însuși al Mielului care luminează cetatea: o autoritate care se exprimă în dăruirea de sine și care transformă puterea în slujire, nu în posesie și dominație.

5. Stilul de viață al cetății: primire și memorie

"Este înconjurată de ziduri mari și înalte, cu douăsprezece porți: deasupra acestor porți stau doisprezece îngeri și nume scrise, numele celor douăsprezece triburi ale fiilor lui Israel... Zidurile cetății se sprijină pe douăsprezece temelii, pe care sunt cele douăsprezece nume ale celor doisprezece apostoli ai Mielului" (Ap 21,12-14).

În această descriere frappează o aparentă incongruență. Cei doisprezece apostoli sunt așezați ca temelie a edificiului, în timp ce cele douăsprezece triburi ale lui Israel apar pe porți. Din punct de vedere cronologic, ne-am aștepta la contrariu: Israel vine înaintea apostolilor. Și totuși, în viziunea Apocalipsei, vechiul și noul nu sunt nici opuse, nici suprapuse, ci recompuse într-o unitate răscumpărată. Dumnezeu nu șterge istoria, ci o recrează punându-i temelii noi, în care nimic nu se pierde și toate își regăsesc locul. Ierusalimul devine astfel împlinirea atât pentru cele douăsprezece triburi, cât și pentru cei doisprezece apostoli. Numai în interiorul acestei cetăți fiecare poate regăsi sensul propriei istorii și al propriei misiuni.

Acesta este un punct decisiv și pentru noi astăzi. Violența se naște adesea din incapacitatea de a reciti propria istorie într-un mod răscumpărat. Se întâmplă atunci când memoria devine o narațiune închisă, construită împotriva celuilalt și apărută ca o posesie exclusivă. Preocuparea pentru posesia proprietății, asumată ca un criteriu de definire a relațiilor, apărută deja mai înainte, se reflectă și în raportarea la memoria istorică. Se tinde spre dorința de a poseda narațiunea evenimentelor ca pe un teritoriu de apărare, punând neîncetat în discuție narațiunea istorică a celuilalt. Astfel, memoria nu mai este una care ajută la îmbunătățirea relațiilor, ci dimpotrivă devine o "memorie toxică", ce contaminează relațiile. A nega memoria istorică a celuilalt este o formă subtilă, dar puternică, de excludere.

Este necesară, în schimb, o regândire a conceptelor înseși de "istorie" și de "memorie" și - prin urmare - și a categoriilor de "vină", "dreptate" și "iertare". Acestea din urmă pun în contact direct sfera religioasă cu cea morală, socială și politică. Nu este vorba de a nega faptele trecutului, ci de a le verifica interpretările, pentru ca acestea să nu determine în mod violent alegerile de astăzi. Numai prin această reexaminare onestă se poate răscumpăra propria lectură istorică în beneficiul întregii umanități. Școlile, universitățile, centrele și mișcările culturale și mass-media sunt primele responsabile de această misiune de regândire și vindecare a memoriei noastre colective. Ele sunt cele care pot contribui la construirea unei narațiuni istorice diferite, pozitive și neexclusive.

Această purificare nu este o operațiune diplomatică, nici un compromis politic: este un act profund spiritual, pentru că atinge rădăcinile identității și ale durerii. Cere să ne lăsăm răscumpărați de Dumnezeu pentru a putea deveni, la rândul nostru, instrumente și canale

de vindecare pentru ceilalți. Numai o memorie răscumpărată poate genera un viitor diferit. Misiunea Bisericii este, așadar, aceea de a promova o adevărată "purificare a memoriei istorice". Sfântul Ioan Paul al II-lea a amintit acest lucru cu putere în timpul Jubileului din 2000, când a vorbit despre necesitatea purificării memoriei ca act profund spiritual, capabil să atingă rădăcinile identității și ale durerii.

Sunt pe deplin conștient că acesta este un subiect inacceptabil pentru mulți. Poate pentru unii este o temă "prea creștină", pentru alții poate părea utopică sau chiar de respins. Dar nu contează. Aceasta este contribuția, misiunea pe care Mielul ne-o încredințează. Mărturia la care suntem destinați, "promisiunea și profeția" care trebuie să susțină pelerinajul nostru în Cetatea Sfântă, în Biserica noastră: să îndrăznim o viziune care nu se naște din posesie, din frică sau din revendicare, ci din răscumpărarea istoriei. Ce fel de Biserică am fi dacă nu am avea curajul să indicăm o lume care încă nu există, dar pe care Dumnezeu ne-o promite și pe care o întrezărim deja la orizont?

6. Porțile deschise

"Porțile ei nu se vor închide niciodată în timpul zilei, pentru că nu va mai fi noapte"
(Ap 21,25).

Zidurile unei cetăți sunt întotdeauna construite pentru apărare. Aici însă nu sunt construite pentru a apăra cetatea de un exterior amenințător, ca și cum ceea ce este afară ar fi periculos. Ele servesc la definirea unui stil de viață, a unei apartenențe, dar sunt în permanență deschise. Nu există nimic de apărat, ci doar un stil de propus. Sunt deschise în toate cele patru direcții, pentru ca oricine, în orice moment, să poată intra și să devină parte a acestei noi umanități. "Casa mea se va numi casă de rugăciune pentru toate popoarele" (Is 56,7).

Ceea ce în Vechiul Legământ era privilegiul unui singur popor - deși, încă de la început, era destinat tuturor popoarelor pământului (cf. Gen 12,3) - este acum profețit pentru toți. Toți pot face parte din poporul sfânt al lui Dumnezeu. Biserica trăiește și vestește astăzi acest lucru purtând această comoară profetică în vase de lut. Și aceasta este o altă indicație limpede pe care ne-o oferă Apocalipsa. În cetatea care coboară din cer nu poate exista exercitarea unui monopol de către nimeni, pentru că Cetatea Sfântă, prin însăși natura ei, este incompatibilă cu orice formă de închidere, exclusivitate sau identitate monocoloră. Ea nu aparține cuiva împotriva altora și nu poate fi redusă la posesia unei părți. Porțile ei sunt mereu deschise: nu sunt un detaliu arhitectural, ci expresia unei identități care se definește numai prin primire și relație. Conviețuirea este rodul împărtășirii unui proiect comun, din care toți fac parte integrantă.

Este vorba și de a păstra deschise porțile între diferitele comunități care alcătuiesc societatea noastră. Nu doar de a ne "atinge" unii de alții, ci de a "ține porțile deschise", de a ne cunoaște și de a ne susține.

7. Inima împărtășită a umanității

"Națiunile vor umbla în lumina ei, iar regii pământului îi vor aduce splendoarea lor. Și îi vor aduce gloria și onoarea națiunilor" (Ap 21,24.26).

Porțile Cetății nu sunt doar deschise. Ioan precizează și adaugă că popoarele, națiunile, alteritatea, nu numai că nu sunt o amenințare, ci dimpotrivă sunt considerate o bogăție. Aurul și tămâia neamurilor sunt cele care înfrumusețează cetatea. Aceasta este o altă mare noutate descrisă de Apostol. Canoanele frumuseții, ale sfințeniei, ale purității sunt complet inversate: nu ceea ce este neatins, solitar, izolat este frumos, ci ceea ce este deschis celuilalt. Ierusalimul se îmbogățește în măsura în care primește.

La început am văzut că Ierusalimul se construiește în măsura în care se primește pe sine de la Dumnezeu. Acum viziunea se completează și putem constata că Ierusalimul se îmbogățește și în măsura în care se primește pe sine de la ceilalți. Cele două lucruri merg împreună. Pare împlinirea profeției lui Isaia: "Spre el vor curge toate neamurile. Vor veni multe popoare și vor spune: «Veniți, să urcăm pe muntele Domnului, la templul Dumnezeului lui Iacob, ca el să ne învețe căile sale și noi să umblăm pe cărările sale»" (Is 2,2-3).

Inima lumii este la Ierusalim, după cum mărturisesc milioanele de pelerini care sosesc de pretutindeni în Cetatea Sfântă. Pelerinii fac parte din viața cetății. Fără ei, fără această legătură cu lumea, cetatea este incompletă: din păcate, vedem foarte bine acest lucru în aceste luni marcate de absența lor. Aceasta înseamnă că guvernanții locali vor trebui să țină mereu cont de faptul că ceea ce se trăiește la Ierusalim implică viața a miliarde de credincioși din întreaga lume. Nu este doar o chestiune privată a celor care au harul de a trăi în acele locuri. Ierusalimul nu aparține nimănui în mod exclusiv, ci aparține fiecăruia, pentru că nu este pradă, ci dar, punct comun de referință, patrimoniu al umanității.

Lumea are dreptul și responsabilitatea de a se interesa de Ierusalim. Nu pentru a impune soluții de sus, lipsind de respect suveranitatea și autodeterminarea popoarelor care locuiesc acolo, ci pentru a exercita o presiune constantă și discretă - diplomatică, culturală și spirituală - astfel încât nicio logică a excluderii, a dominației sau a posesiei exclusive să nu poată prevala. Comunitatea internațională ar trebui să garanteze misiunea universală a Ierusalimului, amintind tuturor că ceea ce se întâmplă între zidurile sale privește inima a miliarde de credincioși și întreaga familie umană.

8. Vocația: vindecarea lumii

Cetatea nu este un scop în sine. Misiunea ei este universală, iar vocația ei este terapeutică.

"Și mi-a arătat apoi un râu de apă vie, limpede precum cristalul, care izvorăște din tronul lui Dumnezeu și al Mielului. În mijlocul pieței cetății și de o parte și de alta a râului se află un pom al vieții, care dă rod de douăsprezece ori pe an, aducând rod în fiecare lună; frunzele pomului slujesc la vindecarea națiunilor" (Ap 22,1-2).

Din tronul lui Dumnezeu și al Mielului izvorăște un râu de apă vie, iar pe malurile sale crește pomul vieții, ale cărui frunze "slujesc la vindecarea națiunilor". Aceasta este sarcina ultimă și sublimă a Ierusalimului. Pomul vieții, care în Eden îi era interzis omului, se află acum în inima cetății, accesibil tuturor. Iar frunzele sale nu sunt pentru câțiva aleși, ci pentru vindecarea "națiunilor", termen care, în Apocalipsă, indică adesea lumea necredincioasă, pe cei aflați afară, pe cei care încă nu-l cunosc pe Dumnezeu. Milostivirea divină nu este un privilegiu pentru puțini, ci un destin oferit tuturor.

Misiunea Ierusalimului nu se epuizează în interiorul zidurilor sale, nu este închisă înăuntrul porților sale. Izvorul de apă vie care țâșnește din inima Mielului irigă lumea întreagă. Ierusalimul este o cetate "în ieșire", chemată să aducă rod pentru omenire. Ceea ce a primit de Sus trebuie împărtășit tuturor. Are o misiune specifică, numai a sa: aceea de a "vindeca națiunile". A vindeca de ce? Textul nu spune, pentru că nu indică o singură rană, ci însăși rădăcina vieții rănite. Spune însă că ceea ce vindecă este faptul că ea este vie, participarea ei la viața lui Dumnezeu.

Țara Sfântă va avea nevoie de vindecare. Vor fi necesare lungi parcursuri de refacere a foarte numeroaselor și dureroaselor rupturi pe care acest conflict le produce în viața tuturor comunităților; va fi nevoie de mângâiere pentru suferințele cauzate de ură, de "memoria toxică". Misiunea Bisericii nu este aceea de a trasa granițe mai strâmte, ci de a menține porțile deschise, mărturisind o iubire care nu se predă niciodată și care ajunge și la cel îndepărtat, îndoielnic sau împotrivor. Responsabilitatea libertății umane este afirmată, dar este afirmată și nelimitarea Harului divin.

Țara Sfântă și mica și vulnerabila comunitate creștină care o locuiește au multe de împărtășit. Nu dețin o putere militară sau economică, dar primesc de la Miel blândețea celui care, potrivit fericirii evanghelice, va moșteni pământul. Au forța iubirii care se dăruiește, singura forță pe care răul nu o poate învinge.

A răscumpăra consecințele conflictului - ura, frica, "memoria toxică" - este sarcina specifică și sublimă a Bisericii Ierusalimului pentru lumea întreagă. Rădăcinile sale se afundă în geografia mântuirii, dar privirea ei este universală: să fie pentru lume nu o utopie, ci sămânța unei cetăți reale, cetatea așezată pe munte (cf. Mt 5,14), care iradiază lumina

lui Cristos către toate națiunile, unde oamenii învață arta iertării, forța egalității și bucuria slujirii. Mai ales curajul iertării este medicamentul cel mai puternic, capabil să aducă vindecare, și este totodată mărturia cea mai autentică pe care comunitatea noastră o poate oferi popoarelor acestei țări.

Nu este vorba de a face punte între două părți aflate în conflict, ca și cum creștinii ar fi chemați să medieze din exterior. Nu acesta este rolul lor. Creștinii din Țara Sfântă nu sunt un al treilea element incomod, nici o zonă-tampon neutră între israelieni și palestinieni, nici un corp separat față de frații lor necreștini. Sunt, mai degrabă, sare, lumină și aluat în interiorul societăților cărora le aparțin pe deplin. În majoritate cetățeni palestinieni sau iordanieni, arabi creștini, dar și ciprioți și israelieni, ei împărtășesc istoria, limba, rănilor și aspirațiile popoarelor lor. Nu sunt chemați să se închidă într-o enclavă protejată, nici să fugă, ci să-și trăiască până la capăt vocația: să stea în interiorul societății, împărtășindu-i soarta, pentru a o fermenta dinăuntru cu o viziune asupra omului - și asupra vieții sociale - înrădăcinată în evanghelie.

Nu oferă lumii o utopie abstractă, ci sămânța - fragilă, concretă, uneori aproape invizibilă - a unei cetăți posibile. O cetate care dospește de jos, în aluatul cotidianului împărtășit cu concetățenii lor musulmani și evrei, și care arată că împreună-viețuirea, iertarea și reconcilierea sunt posibile. Pentru toți.

9. Refuzul

Aceste două capitole ale Apocalipsei care ne-au însoțit nu sunt rupte de realitate. Ioan este pe deplin conștient că, dincolo de fascinația și frumusețea cuprinse în pasajele pe care le-am prezentat, există și posibilitatea refuzului. Există mai multe pasaje în acest sens (21,8.27; 22,11.15). Luăm doar unul ca exemplu: *"Afară câinii, vrăjitorii, imoralii, ucigașii, idolatrii și oricine iubește și practică minciuna!"* (22,15).

Este un limbaj puternic, cu care poate că nu mai suntem obișnuiți. El indică un element important: a trăi în Cetatea Sfântă reprezintă o alegere și o responsabilitate. Zidurile cetății - am spus - nu apără, ci definesc postura existențială a celui care a hotărât să trăiască luminat de Miel. Dacă se decide să locuiești în cetatea plină de strălucire și cu porțile mereu deschise, dornică să primească și să vindece, îți asumi și responsabilitatea de a refuza tot ceea ce nu aparține acestui stil.

Există o alegere de făcut, un stil de asumat. Cine îl refuză nu poate sta între ziduri, nu poate face parte din viața Cetății. Este vorba, în plus, nu doar de a alege să trăiești în lumina Mielului, ci și de a lucra pentru ca întunericul și tot ceea ce aparține lumii morții să nu locuiască în cetate.

Este important să înțelegem natura acestui refuz. Nu se judecă umanitatea noastră - care este întotdeauna marcată de imperfecțiune - și nici faptul că suntem păcătoși care au nevoie de iertare; dimpotrivă, tocmai de aceea Mielul este izvor nesecat de milostivire. Refuzul despre care vorbesc Scripturile constituie ceva mai radical: este adeziunea - deliberată, încăpățânată și închisă la pocăință - la un stil de viață care devine însăși negarea logicii Mielului. Este alegerea conștientă a minciunii ca sistem, a violenței ca metodă. Se manifestă în pretenția de a poseda nu doar spațiile, ci adevărul. Este construirea propriei vieți și a propriei cetăți pe acel proiect al Babelului care pretinde să se înalțe spre cer numai prin propriile forțe, excluzându-l pe Dumnezeu și, prin urmare, dând la o parte fratele.

Cetatea cu porțile deschise nu alungă, ci definește limpede ceea ce este incompatibil cu însăși existența ei. Alegerea este a noastră: să trăim din lumina pe care o primim sau să pretendem că suntem noi înșine lumină. Celui care face această alegere, cetatea cu porțile deschise nu poate decât să-i apară ca o judecată de condamnare. Dar pentru cel care primește stilul Mielului, ea este și rămâne pentru totdeauna o casă.

Este important să subliniem, totuși, că nu ne putem iluziona că această alegere este făcută o dată pentru totdeauna, nici că Ierusalimul ceresc coincide perfect cu vreo comunitate pământească - nici măcar cu Biserica noastră. Atâta timp cât vom fi pelerini în istorie, Cetatea Sfântă va rămâne înaintea noastră ca dar și promisiune, nu ca posesie. Și comunitățile noastre, instituțiile noastre religioase, inimile noastre poartă încă cicatricile păcatului și ale diviziunii. Ispita de a ne închide într-o "cetate ideală" construită cu mâinile noastre stă mereu la pândă. De aceea Ierusalimul care coboară din cer nu încetează niciodată să coboare: avem mereu nevoie să-l primim din nou, pentru că nu îl posedăm niciodată.

10. O cetate pentru toți: a locui istoria cu ochii Mielului

Viziunea noului Ierusalim, în definitiv, nu constituie o invitație de a evada din istorie, ci o indicație pentru a merge *în interiorul* istoriei. Este un model, un stil, un reper real pentru comunitatea creștină și pentru toți cei care au la inimă cetatea pământească.

Principiile apărute - înrădăcinarea în realitate, păstrarea sacrului, universalitatea primirii, forța blândeții, primatul relației asupra posesiei, necesitatea unei răscumpărări a memoriei, deschiderea către toate națiunile - au implicații politice, sociale și interreligioase imediate. Ele ne spun că:

Caracterul istoric al Ierusalimului ne face să înțelegem că cetatea este patria atât a israelienilor, cât și a palestinienilor, fiind revendicată de amândoi ca propria capitală.

Totuși, revendicările exclusive sunt în contradicție cu vocația Ierusalimului. El este mai degrabă o cetate de împărtășit, un loc de întâlnire.

Caracterul religios al Ierusalimului nu poate fi ignorat în niciun acord politic. Eșecurile trecute o dovedesc. Trebuie să devenim conștienți că trăsătura principală a Cetății Sfinte este aceea de a fi locul revelației lui Dumnezeu.

Armonia dintre comunități - evrei, creștini și musulmani - rămâne reflexul pământesc al intimității cu Dumnezeu. Diviziunile sunt negarea ei.

Instituțiile religioase sunt chemate la o continuă reînnoire spirituală, pentru a nu deveni obstacole în calea cunoașterii lui Dumnezeu și a întâlnirii cu lumea.

Posesia pământului și a Locurilor Sfinte nu se poate transforma într-un absolut ideologic. Sunt necesare noi echilibre care să țină cont de exigențele vitale ale tuturor, depășind logica excluderii. Este posibil să fie găsite forme de conviețuire, respectând fiecare locurile celuilalt.

Comunitatea internațională are datoria și dreptul de a se interesa de Ierusalim, pentru că el aparține tuturor. Inima lumii este la Ierusalim, iar ceea ce se petrece acolo îi implică pe miliarde de credincioși.

Biserica Ierusalimului, mică și rezilientă, se află în situația de a trăi aici și acum stilul Ierusalimului ceresc: să fie loc primitiv, lumină pascală care risipește întunericul resentimentului; să fie casă cu porțile deschise, instrument de vindecare în lume. Acesta este visul ei, misiunea ei, darul ei pentru omenire.

PARTEA A TREIA

Implicații pastorale

După ce am recunoscut realitatea și am contemplat viitorul care ne este încredințat, ne întrebăm acum: cum putem, ca și comunitate, să trăim aici și acum stilul Ierusalimului care coboară din cer? Nu este vorba de a aplica un proiect abstract, ci de a ne lăsa luminați în viața noastră de zi cu zi, în parohie, în familie, în instituții. Este un drum lung și anevoios, dar singurul care ne poate da încredere.

Să nu credem că nu putem face nimic din cauza conflictului. Dificultățile nu trebuie să fie pretext pentru a opri caritatea sau pentru a justifica omisiuni. Dimpotrivă, tocmai în aceste cazuri acțiunea noastră pastorală trebuie să devină mai incisivă: nu pentru a face pe eroii, ci pentru a lăsa loc lucrării lui Dumnezeu.

Reluând conținuturile prezentate până aici, voi încerca acum să schițez câteva domenii pastorale în care apare limpede că misiunea Bisericii noastre este aceea de a fi expresia concretă a acestei viziuni pe care Dumnezeu ne-a revelat-o.

1. Primatul liturgiei și al rugăciunii

Am văzut că primul element al Cetății care coboară din cer este acela de a se primi neîncetat pe sine de la Dumnezeu, menținând vie conștiința Prezenței sale. Iar viața sacramentală a Bisericii - liturgia și rugăciunea - este cea care păstrează și reînsuflețește această conștiință. Ea este parte esențială a misiunii Bisericii.

Există o ispită subtilă pe care trebuie să o recunoaștem: aceea de a reduce liturgia și rugăciunea la un instrument, la ceva ce folosește pentru a obține altceva - fie chiar pacea, sfârșitul războiului, soluționarea problemelor. Rugăciunea nu este un mijloc. Este un moment de iubire și de întâlnire cu Dumnezeu, în care căutăm să-l vedem pe el și să fim priviți de el, așa cum facem atunci când mergem să vizităm persoanele pe care le iubim. Este inima, respirația. Este ceea ce ține în viață comunitatea noastră atunci când tot restul se clatină. Cel care se roagă găsește încredere, chiar și atunci când pare imposibil, pentru că poate rugăciunea nu schimbă totul și nu aduce rezultate imediate și tangibile, dar transformă modul nostru de a vedea lucrurile.

Trebuie, așadar, să păstrăm liturgia și rugăciunea în centrul vieții comunităților noastre. Nu doar rugăciunile pentru pace - care trebuie, desigur, promovate - ci rugăciunea ca atmosferă stabilă a vieții noastre, ca ceea ce dă formă zilelor, săptămânilor și comunităților noastre.

Mă gândesc în mod special la Liturgia Orelor comunitară, la *lectio divina*, la adorația euharistică: nu practici pentru specialiști, ci expresii simple și profunde ale rugăciunii Bisericii, capabile să cufunde cotidianul nostru - cu fricile și așteptările sale - în relația vie cu Dumnezeu.

Trebuie promovată și dimensiunea comunitară și vindecătoare a sacramentului Reconcilierii. Prea adesea trăit într-o formă privată și izolată, el este în realitate un sacrament eclezial, care vindecă nu doar persoana individuală, ci întreaga comunitate, restabilind comuniunea rănită. Celebrările penitențiale comunitare bine pregătite pot reda acestei întâlniri cu milostivirea lui Dumnezeu întreaga sa forță de renaștere.

O atenție specială trebuie acordată și sacramentului Căsătoriei și grijii față de familie. Într-un timp căruia îi este greu să creadă în fidelitate și durată, a-i însoți pe soți înseamnă a-i ajuta să-și întemeieze casa nu pe fragilitatea emoțiilor, ci pe stânca iubirii lui Cristos.

În sinteză, ideea este aceasta: liturgia nu este un ansamblu de practici, ci însăși acțiunea lui Cristos care continuă să modeleze, să vindece și să susțină Biserica sa. Să facem din rugăciune inima pulsândă a parohiilor, familiilor și școlilor noastre. O comunitate care se roagă nu evadează din realitate, ci învață să o trăiască având privirea lui Dumnezeu, în lumina pascală care strălucește chiar și atunci când totul în jur este noapte. Parohiile sunt fără îndoială inima pulsândă a vieții noastre comunitare; acolo sunt administrate sacramentele și celebrate liturgiile.

2. Familiile: biserici domestice

Dacă parohiile sunt inima pulsândă a vieții noastre comunitare, familiile sunt respirația cotidiană. Acolo se învață credința, se transmite, se întrupează. Acolo copiii au primele experiențe de iubire, de iertare, de încredere. În ele, fiecare își formează privirea cu care va privi lumea toată viața.

În acest timp de scepticism și de frică, familiile noastre au o misiune în plus: să devină laboratoare de reconciliere, școli de umanitate, biserici domestice.

Să ne gândim la "purificarea memoriei" despre care am vorbit. Unde poate începe, dacă nu în familie? Părinții sunt primii povestitori ai istoriei. Modul în care relatează trecutul - cu venin sau cu onestitate, cu resentiment sau cu încredere - îi marchează pe copii pentru totdeauna. A educa pentru conviețuire înseamnă și aceasta: a spune adevărul, chiar dureros, fără a transmite ură. Înseamnă a învăța că se poate păstra amintirea unei istorii de suferință fără dorință de răzbunare, că se pot plânge proprii morți fără a dori moartea celuilalt.

Familiile noastre sunt primul loc unde se învață concret întâlnirea cu celălalt: vecinul de casă, colegul de școală de altă credință, colegul de muncă. Dacă părinții trăiesc relații de respect și deschidere, copiii învață că asemenea relații sunt posibile. Dacă părinții vorbesc cu dispreț despre cel diferit, copiii absorb acel venin și îl injectează în privirea lor asupra lumii.

Și apoi rugăciunea. Familia care se roagă împreună, spune un vechi proverb, rămâne unită. Nu sunt necesare formule complicate. Semnul crucii și rugăciunea înainte de masă, o scurtă rugăciune seara, Evanghelia deschisă și citită împreună duminica. Gesturi mici care creează o atmosferă, care le amintesc tuturor - copiilor și adulților - că Dumnezeu este acasă între acei pereți.

Mă gândesc în mod special la familiile mixte intracreștine, cele în care conviețuiesc tradiții diferite. Într-un context care împinge spre separare, ele ies în evidență ca un semn profetic: mărturisesc că iubirea este mai puternică decât barierele, că întâlnirea este posibilă, că se poate construi unitate în diversitate. Lor li se cuvin sprijinul și admirația noastră.

Știu bine că familiile sunt astăzi sub presiune: criza economică, frica de viitor, ispita emigrării, dificultățile cotidiene. Multe familii sunt încercate, împovărate, obosite. Lor le oferim cea mai mare apropiere a noastră. Biserica dorește să le fie alături, să le susțină și să le ajute să redescopere frumusețea drumului lor.

Vouă, familiilor, vă spun: nu vă simțiți singure. Biserica este cu voi. Parohia este casa voastră. Desigur, nu putem ajunge la toate și la toți, dar nu vă fie teamă să împărtășiți greutățile, să căutați o îndrumare atunci când totul pare întunecat. Și nu uitați niciodată misiunea voastră: voi sunteți primii martori ai credinței pentru copiii voștri. Mai mult decât cuvintele contează gesturile. Mai mult decât discursurile valorează iubirea trăită.

Maria, Mama din Nazaret, care într-o casă mică a păstrat și a meditat în inimă minunile lui Dumnezeu, să însoțească fiecare familie din Dieceza noastră. Să ne învețe pe toți arta de a păstra și de a aduna laolaltă, de a aștepta cu răbdare, încrezători în așteptare.

3. Școlile: laboratoare ale viitorului

Școlile noastre sunt poate printre cele mai mari daruri pe care Biserica le face acestei țări. Generații de bărbați și femei - creștini, musulmani și evrei - au trecut prin băncile instituțiilor noastre. Acesta nu este un detaliu: este o adevărată misiune.

Astăzi, școlile noastre sunt chemate să facă ceva mai mult. Nu sunt doar locuri de instruire, ci adevărate ateliere ale unei umanități noi. Sunt spații în care se învață să se trăiască împreună, unde diferența nu sperie, ci îmbogățește, și unde întâlnirea cu celălalt devine prilej de creștere, nu de confruntare. Papa Leon al XIV-lea, recent, amintind a 60-a aniversare a documentului conciliar *Gravissimum Educationis*, a afirmat: "A educa este un act de speranță și o pasiune care se reînnoiește, pentru că manifestă promisiunea pe care o vedem în viitorul umanității"⁴.

În același timp, ele rămân locuri esențiale de transmitere a conștiinței creștine. Tinerii noștri trebuie să știe cine sunt, cărei istorii îi aparțin, ce comoară poartă în inimă. O credință care nu se cunoaște nu poate fi mărturisită. O conștiință fragilă se închide din frică, în timp ce o conștiință solidă și matură se deschide întâlnirii.

Să ne imaginăm școli în care nu se transmit doar noțiuni, ci se educă la recitirea istoriei cu ochi liberi de resentiment; unde conflictul nu este eliminat, ci abordat cu instrumentele cunoașterii celuilalt, ale dialogului și respectului; unde calitatea învățământului merge mână în mână cu calitatea relațiilor. Școli în care rugăciunea, tăcerea și ascultarea îi ajută

⁴ Leon al XIV-lea, Scrisoare apostolică *A desena noi hărți ale speranței* cu ocazia celui de-al LX-lea aniversar al Declarației conciliare *Gravissimum educationis*, 28 octombrie 2025, 3.2.

pe tineri să citească realitatea fără teamă și unde profesorii și educatorii nu sunt doar transmițători de conținuturi, ci martori ai unui stil de viață.

Școlile noastre trebuie să devină locul în care viziunea pe care am schițat-o în această scrisoare - Ierusalimul cu porțile deschise, răscumpărarea memoriei, refuzul violenței - prinde formă concretă în metoda educativă și în stilul zilnic. Aici se joacă o parte decisivă din viitorul acestei țări.

Sunt pe deplin conștient de problemele cronice - nu doar financiare - care afectează majoritatea instituțiilor noastre școlare și academice. În ultima vreme, la Ierusalim apare problema permiselor pentru profesorii veniți din Betleem, ceea ce pune în pericol serios posibilitatea de a păstra solidă identitatea creștină a școlilor noastre. Și în acest domeniu conflictul politic revărsă consecințe directe asupra vieții Bisericii, iar noi va trebui să facem tot posibilul pentru a-i ajuta și susține pe profesorii noștri, fără însă să ne facem iluzii. Ne așteaptă vremuri grele în anii următori. Cu toate acestea, un lucru este sigur: cu blândețe și hotărâre vom continua să apărăm caracterul creștin al instituțiilor noastre.

Conducătorilor, profesorilor și întregului personal al școlilor noastre le adresez mulțumirea mea cea mai sinceră. Munca voastră, adesea grea și puțin vizibilă, este o investiție în viitor. Zi după zi, construiți acea cetate posibilă pe care o visăm: o cetate în care conviețuirea nu este o utopie, ci o experiență care se învață încă din tinerețe.

4. Spitalele și operele sociale: frunzele care vindecă

Există un loc în care primirea, dialogul și vindecarea sunt deja realități trăite: operele noastre sociale. Spitalele noastre, ambulatoriile, centrele Caritas, cantinele pentru săraci, casele de primire. Apocalipsa vorbește despre un pom al vieții ale cărui frunze "slujesc la vindecarea națiunilor": operele noastre sunt asemenea acelor frunze, tăcute și discrete, dar capabile să aducă alinare oricui are nevoie, fără să întrebe de cartea de identitate sau de credința religioasă.

În spitalele noastre, evrei, creștini și musulmani se nasc, sunt îngrijiți, suferă și uneori mor împreună. Medici și infirmieri de diferite credințe lucrează cot la cot. În aceste gesturi cotidiene, iubirea lui Dumnezeu devine prezentă și răscumpără diviziuni pe care cuvintele adesea nu reușesc să le vindece.

Aici dialogul devine carne. Nu sunt necesare discursuri mari. Este suficient gestul celui care ia asupra sa o suferință, care oferă un pahar cu apă, care stă lângă un muribund. În acele gesturi, iubirea lui Dumnezeu devine prezentă și vindecă.

Sarcina noastră pastorală este dublă. Mai întâi trebuie să susținem aceste opere cu generozitate, pentru ca ele să-și poată continua misiunea. Este tot mai dificil să le

garantăm întreținerea, dezvoltarea și, în același timp, să le păstrăm spiritul de deschidere și primire, împreună cu profesionalismul angajamentului. Aceasta va fi o altă încercare care ne așteaptă în anii următori.

În al doilea rând, trebuie să facem cunoscute aceste realități pentru a arăta că o altă cale este posibilă. Prea adesea ascultăm doar vocile urii. Prea puțin cunoaștem aceste gesturi tăcute care țin viu țesutul conviețuirii noastre.

Tuturor celor care lucrează în structurile noastre sanitare și sociale - medici, infirmieri, voluntari, lucrători - le adresez mulțumirea mea cea mai profundă. Sunteți acele frunze ale Apocalipsei care deja astăzi, în tăcere, răscumpără consecințele timpului nostru. Într-o țară unde totul divide, voi construiți unitate. Într-un timp în care ura strigă, voi iubiți în tăcere. Munca voastră este prețioasă în ochii lui Dumnezeu și ai comunității.

5. Bătrânii noștri: memorie vie

Există apoi o comoară în comunitățile noastre pe care riscăm să nu o vedem niciodată îndeajuns: bătrânii noștri. Într-o țară care îmbătrânește, ca a noastră, și ei sunt o prezență prețioasă, care merită atenție și recunoștință.

Bunicii noștri, persoanele noastre vârstnice, sunt memoria vie a Bisericii. Au traversat războaie, au trăit așteptări dezamăgite, au suferit exoduri, au lucrat la reconstrucție. Au văzut schimbându-se granițe, steaguri, puteri. Și totuși, au rămas, au păstrat credința și au transmis-o. Adesea în tăcere, cu acea discreție proprie celor care au învățat cu adevărat că vorbele au greutate și trebuie folosite cu grijă. Astăzi, mulți dintre ei trăiesc singuri. Copiii au plecat de aici, căutând un viitor în altă parte. Familiile sunt mai risipite. Singurătatea bătrânilor este o preocupare pe care trebuie să o privim cu ochi noi.

În noul Ierusalim, după cum am văzut, toți au un loc. Și cel care nu mai produce, și cel care nu mai este rapid, și cel care are nevoie de ajutor pentru lucrurile simple ale fiecărei zile. Într-o societate care măsoară valoarea prin productivitate și eficiență, ei ne amintesc că demnitatea nu se pierde odată cu vârsta și că viața valorează nu prin ceea ce faci, ci prin ceea ce ești. Înțelepciunea se naște din timp și din încercările traversate. Chiar și atunci când singurătatea se face simțită - pentru că fiii sunt departe sau familiile s-au fragmentat - bătrânii rămân o comoară prețioasă de păstrat. "Bătrânii ajută la perceperea continuității generațiilor, cu carisma de a reface rupturile"⁵.

⁵ Francisc, *Exortație apostolică post-sinodală Amoris laetitia despre iubirea în familie*, 19 martie 2016, 192.

Parohiile noastre să se distingă drept locuri în care bătrânii se simt acasă. Unde nu sunt doar asistați, ci ascultați; nu doar îngrijiți, ci iubiți. Să creăm ocazii de a sta cu ei, de a le aduna poveștile, de a învăța din experiența lor. Tinerii, familiile, Biserica au nevoie de ei.

Tuturor bătrânilor din dieceza noastră le spun: mulțumesc! Mulțumesc pentru fidelitatea voastră tăcută! Mulțumesc pentru rugăciunile pe care le oferiți zi și noapte! Mulțumesc pentru răbdarea cu care purtați povara anilor și a singurătății! Voi sunteți asemenea rădăcinilor adânci, care nu se văd, dar țin pomul în picioare. Fără voi, Biserica noastră ar fi mai fragilă.

Maria, la vârsta înaintată, a păstrat în inimă minunile lui Dumnezeu. Să învățăm de la ea și de la bătrânii noștri arta de a păstra și de a aștepta cu încredere un viitor mai bun.

6. Tinerii: curaj și profeție

Dacă bătrânii sunt memoria, tinerii sunt profeția. În ei se concentrează așteptările, fricile, dar și energiile cele mai vii ale comunităților noastre. Ei arată că această comunitate mai are încă un viitor.

Tinerii sunt astăzi primii care suferă din cauza muncii care nu există, a casei care nu poate fi cumpărată, a viitorului care apare ca un zid. Întrebările lor despre apartenența la această țară și despre viitorul ei se înmulțesc. Dar tinerii sunt și cei care știu să îndrăznească, cei care nu renunță să-și pună întrebări, fără a considera nimic de la sine înțeles.

Tinerilor, așadar, le spun: nu-i credeți pe cei care vă spun că aici nu există viitor. Viitorul îl veți construi cu mâinile voastre, cu inteligența voastră, cu credința voastră. Biserica vrea să vă fie alături. Nu avem rețete gata făcute, dar avem o certitudine: fără voi, casa noastră devine mai săracă. Vă cer să fiți îndrăzneți. Să nu vă închideți în frică, ci să vă angajați cu încredere în construirea cetății noastre.

Parohiile noastre să fie locuri în care tinerii se simt acasă. Nu doar ca destinatari ai activităților, ci ca protagoniști. Locuri unde își pot exprima talentele, unde întrebările lor nu sunt judecate, ci primite, unde se pot îndrăgosti de Cristos și de Biserica sa.

Preasfânta Fecioară, care era puțin mai mult decât o fată când a spus "da"-ul ei, să meargă cu voi și să vă învețe curajul de a spune: "iată-mă"!

7. Preoții noștri: punct de referință pentru comunitate

Mă gândesc acum, cu recunoștință, la preoții noștri. Ei sunt cei care, zi după zi, stau în mijlocul oamenilor, pentru a împărtăși ostenele și speranțele comunităților noastre, pentru a răspândi cuvântul și pentru a frânge pâinea vieții.

Parohii noștri sunt în prima linie. În acest timp complex, marcat de rătăcire și neîncredere, misiunea lor este mai delicată și mai prețioasă decât oricând. Ei poartă pe umeri povara grijii pastorale, încercând să țină împreună sensibilități diferite, să asculte durerea fiecăruia fără a alimenta diviziuni, să devină semn de unitate în contexte adesea fragmentate.

Preoților noștri le cer să fie, pentru comunități, un punct de referință solid și pozitiv. Nu doar cei care administrează sacramentele - ceea ce este, desigur, o sarcină esențială - ci oameni capabili să asculte, să încurajeze, să repare rupturile. Cuvântul vostru, într-un timp al cuvintelor consumate și adesea otrăvite, să dobândească tonul unui cuvânt de încredere și speranță. Prezența voastră să fie o prezență care unește și primește.

Știu bine că singurătatea, oboseala și uneori neînțelegerea sunt poveri reale. Și totuși, mulți dintre voi continuați să vă dăruiti fără cruțare, cu răbdare și generozitate. Tuturor vă adresez mulțumirea mea cea mai sinceră și mulțumirea întregii dieceze: pentru fidelitatea cu care însoțiți comunitățile, pentru curajul cu care, chiar și în situațiile cele mai dificile, continuați să fiți prezență a Bisericii.

8. Viața religioasă: străjeri ai zorilor

Există o altă prezență tăcută care traversează întreaga noastră dieceză, adesea ascunsă, dar esențială: cea a călugărilor și a călugărițelor. Ei sunt străjerii zorilor și ai nopții (cf. *Is* 21,11-12). Prin viața lor de rugăciune și consacrare, ne amintesc în fiecare zi că există un "cer nou". Într-un timp în care totul pare redus la orizontul închis al politicii, al supraviețuirii și al fricii, ei ridică privirea și ne amintesc că, fără Dumnezeu, orice construcție omenească se prăbușește mai devreme sau mai târziu. După cum amintea Sfântul Ioan Paul al II-lea, mărturia lor este o mărturie profetică a primatului lui Dumnezeu și al bunurilor viitoare, care se naște din urmarea lui Cristos și din iubirea față de frați și surori⁶.

Mă gândesc în mod special la mănăstirile noastre și la comunitățile de clauzură, la cei care trăiesc și lucrează la periferiile orașelor, precum și la cei care slujesc în școli, spitale, parohii și case de primire. Adesea prezența lor este discretă și puțin vizibilă, dar este esențială. În tăcerea rugăciunii și în fidelitatea slujirii cotidiene, ei mărturisesc că viața creștină nu se măsoară prin eficiență sau vizibilitate, ci prin fidelitate și iubire. Într-o țară marcată de diviziuni, prin prezența lor construiesc modele de conviețuire posibilă, dincolo de apartenențe.

⁶ Cf. Ioan Paul al II-lea, *Exortație apostolică post-sinodală Vita consecrata despre viața consacrată și misiunea ei în Biserică și în lume*, 25 martie 1996, 85.

Mă gândesc cu recunoștință deosebită la cei care, în aceste luni de război, au împărtășit până la capăt soarta oamenilor. Călugări și călugărițe care au trăit împreună cu populația foamea, frica, bombardamentele. Când totul părea să se prăbușească, prezența lor a devenit un semn puternic: Dumnezeu nu-și abandonează poporul. Când moartea părea să prevaleze, ei au continuat să se roage, să slujească, să rămână aproape de toți.

Un cuvânt de mulțumire se îndreaptă și către voluntarii creștini care, în pofida războiului, continuă să vină în Țara Sfântă pentru a sluji în școli, parohii și situații de sărăcie. Tuturor călugărilor și călugărițelor din Dieceza noastră le adresez mulțumirea mea cea mai sinceră: prin fidelitatea voastră tăcută sunteți experți ai comuniunii și constructori ai unității. Nu faceți zgomot, dar construiți; nu căutați vizibilitate, dar semănați binele. Prezența voastră este o profeție vie în Țara Sfântă.

9. Dialogul ecumenic

În dieceza noastră, familiile creștine sunt de-acum aproape toate mixte. Copiii noștri merg la școală împreună, studiază după aceleași cărți, împărtășesc același viitor. Viața cotidiană depășește în mod foarte natural distincțiile confesionale rigide, arătând o capacitate de fraternitate interconfesională pe care suntem chemați să o păstrăm. În Țara Sfântă, dialogul ecumenic - sau, mai bine spus, relația concretă dintre diferitele Biserici creștine - nu este o opțiune și nici un exercițiu rezervat specialiștilor: este o realitate pastorală cotidiană și o dimensiune constitutivă a vieții Bisericii noastre.

Niciun paroh nu poate însoți propria comunitate fără a ține cont de celelalte comunități creștine care trăiesc pe același teritoriu. Misiunea noastră se desfășoară inevitabil într-o țesătură de relații, care cere respect, coordonare și dorință sinceră de comuniune.

Una dintre dificultățile cele mai resimțite privește diferența calendarelor liturgice, mai ales pentru Paști. În unele zone ale diecezei se poate întâmpla ca, în aceeași perioadă, o comunitate să celebreze Învierea, în timp ce alta începe Postul Mare. Este o situație dureroasă, mai ales pentru familii, care interoghează de mult timp conștiința Bisericii. S-a discutat mult despre cum s-ar putea rezolva această situație și uneori se oscilează între asumarea de către toți a calendarului gregorian sau a celui iulian, în funcție de perioade. Adevărul este că o soluție încă nu există. Oricare ar fi alegerea făcută, ea nu va putea răspunde tuturor exigențelor diferite și variate ale Bisericii noastre. De aceea suntem chemați să trăim această dificultate cu spirit de răbdare, favorizând participarea reciprocă și împărtășirea fraternă, continuând să ne rugăm și să sperăm într-un drum care nu se va putea naște din decizii abstracte, ci dintr-o maturizare împărtășită.

La Ierusalim, greutatea diviziunilor dintre Bisericile lumii se manifestă în mod deosebit de concret, chiar în trupul comunităților noastre. Vocația noastră nu este doar aceea de a fi

instrument de vindecare pentru cetate și pentru popoare, ci și de a purta în viața de zi cu zi această cruce a Bisericii universale, care aici își are inima. Nu este exclus ca, dacă într-o zi am reuși să facem pași semnificativi în acest domeniu, întreaga Biserică universală să poată trage folos de aici.

Relațiile dintre Biserici sunt trăite în mod obișnuit sub semnul corectitudinii și al respectului reciproc, atât la nivelul autorităților, cât și în viața parohială. Este un semn de maturitate care trebuie păstrat. Trebuie totuși să recunoaștem că, în ultima vreme, unele poziții s-au rigidizat și că în anumite zone apar neînțelegeri și tensiuni, uneori dureroase. În aceste situații, ispita este de a răspunde ridicând noi bariere și adoptând același limbaj ca celălalt. Fără naivitate, suntem chemați să rămânem fideli stilului primirii și blândeții, păstrând o privire deschisă și disponibilă, fără ca prin aceasta să ne pierdem identitatea, istoria și fidelitatea față de vocația noastră.

De aceea este important să favorizăm ocazii concrete de cunoaștere reciprocă: schimburi între parohii de confesiuni diferite, întâlniri între preoți și între responsabili pastorației tinerilor. Numai cunoscându-ne cu adevărat depășim prejudecățile și ignoranța.

În al doilea rând, realitatea ne cere să vorbim cu o singură voce. Nu doar asupra temelor sociale și politice, lucru pe care îl facem deja, ci și asupra temelor etice fundamentale, precum apărarea vieții, egalitatea între popoare, respectul demnității umane, inegalitățile sociale și drepturile săracilor, precum și diferitele alte teme care privesc viața fiecărui bărbat și a fiecărei femei.

În inima noastră, intenția trebuie să rămână deschisă universalității, primitoare și orientate spre unitate. Fără naivitate, dar și fără renunțare. Pentru că prima osteneală a slujirii noastre și prima mărturie este unitatea dintre noi.

10. Dialogul interreligios: nu o insulă, ci o cetate

Am recunoscut: dialogul interreligios este astăzi în dificultate. Creștinilor, evreilor și musulmanilor le este greu să se întâlnească. Neîncrederea a săpat șanțuri adânci și mulți se întreabă dacă mai are sens să insistăm pe această cale.

Și totuși, tocmai în acest timp atât de dificil, dialogul nu este un capriciu al câtorva, nici o opțiune printre altele: este o necesitate vitală. Destinele noastre sunt împletite. Nu putem construi viitorul singuri și nici nu putem imagina o conviețuire care să facă abstracție de celălalt. Pentru noi, creștinii, după cum am văzut, dialogul nu este o simplă strategie pastorală, ci parte integrantă a vocației și a destinului nostru, forma însăși a felului nostru de a fi Biserică.

Este însă necesar să facem o trecere: de la dialogul elitelor la dialogul vieții. Întâlnirile dintre specialiști și declarațiile oficiale sunt importante, dar nu suficiente. Dialogul trebuie să coboare în parohiile noastre, în cartiere, în relațiile cotidiene. Trebuie să învățăm să vorbim cu celălalt, nu doar despre celălalt; să-i ascultăm cu adevărat istoria, suferința, fricile. Numai așa ieșim din logica ce recunoaște valoare exclusiv propriei suferințe.

Școlile reprezintă un loc privilegiat al acestui dialog trăit. Sălile noastre de clasă sunt deja, de fapt, laboratoare de conviețuire. Aici este posibil să-i educăm pe tineri nu doar la cunoașterea religiilor, ci la arta întâlnirii, ajutându-i să dezvolte o privire critică, în stare să reziste narațiunii unice a urii.

Și operele sociale - spitalele, Caritas, centrele de ascultare - sunt locuri în care dialogul are loc zilnic, adesea în tăcere, prin slujirea comună a săracilor și a bolnavilor. Aici, "vindecarea națiunilor" despre care vorbește Apocalipsa este deja în desfășurare, fără zgomot și fără condiții.

Și apoi iertarea. Știu, este un cuvânt greu în acest moment. Dar suntem creștini, iar Isus este maestrul incontestabil al iertării. Iertarea nu înseamnă a uita, nici a justifica răul. Înseamnă a rupe lanțul urii și a mărturisi această posibilitate chiar și atunci când pare imposibilă. Știu că toate acestea pot părea naive. Dar aceasta este misiunea noastră. Drumul este în urcuș, sunt conștient. Dar să nu ne închidem. Misiunea noastră rămâne aceea de a fi sare și lumină, de a construi ocazii de încredere, chiar și atunci când cuvintele par să nu mai fie de ajuns.

11. Împotriva culturii violenței

Am văzut că în noul Ierusalim nu intră cel care iubește și practică minciuna și violența. Refuzul violenței din partea noastră trebuie să devină total și vizibil. Am spus-o de multe ori, dar nu este suficient: trebuie să o trăim, nu doar în fapte, ci și în cuvinte. Trăim ca și cum am fi cufundați într-o mare de cuvinte violente, care s-au transformat în limbaj comun. Și noi, creștinii, riscăm să cădem în această capcană.

Ce este de făcut? Mai întâi, să facem un examen de conștiință asupra limbajului nostru. În omilii, în cateheză, în familie: să învățăm să numim lucrurile pe nume fără a-l reduce vreodată pe celălalt la dușman. În orice împrejurare, celălalt rămâne mereu o persoană care trebuie respectată.

În familii, să-i educăm pe copii să nu folosească vorbe de ură, să nu distribuie știri false, să distingă între critica legitimă și insultă. În media noastră, să fim exemplari: să oferim noi informație care caută adevărul și favorizează înțelegerea, nu confruntarea.

Ne simțim neputincioși în fața legii celui mai puternic. Dar Apocalipsa ne amintește că forța lui Dumnezeu este cea a Mielului: blândețe care nu se predă, iubire care nu se pleacă în fața urii, iertare care dezarmează dușmanul. Aceasta să fie "politica" noastră. Papa Leon al XIV-lea ne amintește foarte bine acest lucru în primul său mesaj de pace: "Lumea nu se salvează ascuțind săbiile, judecând, asuprind sau eliminând frații, ci mai degrabă străduindu-se neobosit să înțeleagă, să ierte, să elibereze și să-i primească pe toți, fără calcule și fără teamă"⁷.

Să refuzăm orice complicitate cu cultura violenței. Fidelitatea noastră este față de Miel, nu față de logicile puterii. Din orice parte ar veni și orice chip ar lua: violența nu este niciodată cale evanghelică.

12. Încrederea: împotriva curentului, dar necesară

În prima parte a acestei scrisori am vorbit despre scepticism. Este un sentiment răspândit în comunitățile noastre: scepticism față de instituții, politică, cuvinte și uneori chiar față de viitor. Trebuie totuși să recunoaștem că scepticismul, atunci când devine atitudine permanentă, ajunge să paralizeze. Acestui scepticism suntem chemați să-i răspundem cu încredere.

Nu este vorba de un optimism naiv sau de o atitudine care ignoră asprimea realității. Încrederea creștină se naște din credință și este o alegere împotriva curentului. Este certitudinea că Dumnezeu nu a abandonat istoria haosului și rămâne aproape de cel care suferă, de cel persecutat, de cel marginalizat. Este convingerea că o viață cheltuită și dăruită din iubire nu este niciodată pierdută.

Să ne gândim la Abraham și Sara. Omenește, nu mai exista nicio perspectivă pentru ei. Și totuși, Dumnezeu i-a vizitat și le-a încredințat o promisiune. Încrederea se naște întotdeauna dintr-o vizită a lui Dumnezeu. De aceea trebuie să ne rugăm ca Domnul să viziteze din nou comunitățile noastre, familiile noastre, inimile noastre. Numai astfel se poate naște o speranță care nu dezamăgește.

În concret, această încredere ne împinge să susținem și să facem vizibile toate inițiativele, persoanele și realitățile care, pe teritoriul nostru, continuă să creadă în celălalt și să promoveze arta întâlnirii. Dar nu este suficient să aderăm la ceea ce fac alții: suntem chemați să devenim noi înșine promotori ai acestui stil de prezență, asumându-ne personal curajul unității.

⁷ Leon al XIV-lea, *Omilie la Sfânta Liturghie a Solemnității Mariei Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, a LIX-a Zi Mondială a Păcii, 1 ianuarie 2026.*

Cineva ar putea crede că este vorba de gesturi neînsemnate, pentru că "aici nu se va schimba niciodată nimic". Dar chiar dacă ar fi așa, noi nu putem renunța să facem diferența. Vrem să fim acea prezență mică, uneori incomodă, care nu se lasă condusă de narațiunile urii, ci care, cu blândețe și hotărâre, afirmă propria narațiune: creștinii nu urăsc. Aceasta este mărturia noastră și este deja o profeție.

13. Primirea: respirația iubirii

Trebuie să ne confruntăm cu pericolul latent care traversează orice comunitate, mai ales atunci când este mică, precum a noastră: acela de a se închide, de a deveni o fortăreață. Ispita este aceea de a proteja ceea ce a mai rămas, de a apăra granițele, de a păstra identitatea - atitudine de înțeles, desigur, dar care nu este creștină. Iubirea pe care ne-o învață Isus nu cunoaște granițe. Când a fost întrebat care este cea mai mare poruncă, el a unit în mod indisolubil iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele. Iar aproapele, în parabola sa, este un samaritean - un străin, unul diferit, unul cu care nu se vorbea. Ierusalimul - am văzut - are mereu porțile deschise și există în măsura în care știe să primească.

Primirea nu înseamnă doar a deschide porțile celui care vine din afară - migrantilor, refugiaților, pelerinilor, săracilor de alte credințe - ci și a ne primi între noi, dincolo de apartenențele care ne despart. În însăși dieceza noastră avem catolici de rit latin și oriental, de expresie arabă și ebraică, proveniți din culturi și națiuni diferite: filipinezi, indieni, asiatici din multe alte națiuni, latino-americieni, africani, europeni. Cu toții suntem o singură familie, nu un arhipelag de insule.

Primirea înseamnă a-l privi pe celălalt - oricare celălalt - nu ca pe un străin de tolerat, ci ca pe un dar. Înseamnă a ne lăsa interogați de diferența lui, a ne lăsa îmbogățiți. Înseamnă a ieși din logica lui "noi" și "ei" pentru a intra în logica celui unic "noi" care include.

Știu bine că toate acestea, în situația în care suntem cufundați, nu sunt ușoare. Frica este mare. Identitatea pare fragilă. Dar conștiința creștină nu este o fortăreață de apărare, ci un izvor care curge. Un izvor închis se transformă în mlaștină. Numai apa care curge rămâne vie și aduce viață, asemenea râului care izvorăște din inima Mielului.

Comunitățile noastre să fie locuri în care oricine - de orice proveniență, limbă, cultură, credință - să se poată simți primit, ascultat, iubit. Nu pentru a ne pierde identitatea, ci pentru a o trăi în forma ei cea mai adevărată: aceea a iubirii care nu exclude.

Concluzie: A ne întoarce la Ierusalim

Am ajuns la sfârșitul acestei lungi scrisori. Poate că unii dintre voi, ajunși în acest punct, se vor simți oboseți sau nedumeriți: atâtea teme, atâtea încercări, atâtea indicații. Riscul este să ne simțim copleșiți, să ne gândim: "Cum putem face toate acestea?"

Răspunsul este simplu: nu putem. Singuri nu putem. Dar nu suntem singuri.

De fapt, Isus Cristos a spus: "Unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, eu sunt în mijlocul lor" (*Mt 18,20*). Este adevărat, suntem martori ai acestui lucru: și în acest timp am experimentat-o. De aceea vă invităm "să nu părăsiți adunările voastre" (cf. *Evr 10,25*). Isus ne așteaptă în parohiile noastre, în comunitățile noastre de credință, în grupurile și mișcărilor noastre ecleziale. Inspirația Duhului Sfânt este accesibilă în viața noastră de zi cu zi, prin Scripturi, rugăciunea personală, întâlnirea cu ceilalți, slujirea săracilor. Chiar dacă avem ispita de a ne retrage în fața suferințelor și răutății care ne înconjoară, mergând spre celălalt îl găsim pe Cristos și mângâierea lui.

Am vorbit despre dialog ecumenic și interreligios, despre refuzul violenței, despre rugăciune, școli, familii, opere sociale, viață religioasă, bătrâni, încredere, primire. Am schițat o viziune: aceea a Ierusalimului ceresc, cetate cu porțile mereu deschise, luminată de strălucirea Mielului, ale cărei frunze răscumpără națiunile.

Acum toate acestea trebuie să continue să prindă formă. Nu toate deodată, nici prin eroisme imposibile, ci pas cu pas: în parohiile noastre, în familiile noastre, în locurile noastre de muncă și de întâlnire, și cu prietenii noștri. Recitind aceste pagini cu calm, împărtășindu-le și discutându-le în diferitele contexte ecleziale și pastorale, fără grabă și puțin câte puțin, ele pot deveni un ajutor concret pentru a înțelege mai bine misiunea noastră în Țara Sfântă.

Pentru că, în cele din urmă, ceea ce ne susține nu este puterea noastră, ci bucuria Evangheliei. O bucurie care nu depinde de împrejurări, care nu dispare nici atunci când totul pare învăluit în întuneric. O bucurie care se naște din certitudinea că Domnul este cu noi, că nu ne abandonează, că merge alături de noi și în nopțile cele mai întunecate, pentru că a înviat. Și este viu în mijlocul nostru.

Evanghelia după Luca se încheie cu o imagine foarte frumoasă: după înălțarea lui Isus, ucenicii "s-au întors la Ierusalim cu mare bucurie" (*Lc 24,52*). Fuseseră tulburați, se temuseră, se îndoiseră. Și totuși, la sfârșit, se întorc plini de bucurie.

Și noi dorim să ne întoarcem la Ierusalimul nostru cotidian - casele noastre, parohiile noastre, comunitățile noastre, angajamentul nostru de zi cu zi - cu aceeași bucurie. Nu o

bucurie naivă, care ignoră greutățile. Ci o bucurie pascală, care știe că lumina învinge întunericul, că viața învinge moartea, că iubirea dezarmează ura.

Să ne întoarcem la Ierusalim cu bucurie. Să ne întoarcem la viața noastră cu pasiune. Să purtăm în inimă visul lui Dumnezeu pentru cetatea sa și să lăsăm ca acel vis să devină, pas cu pas, zi după zi, însăși viața noastră.

Maria, Maica lui Dumnezeu și a Bisericii, Regina Palestinei și a întregii Țări Sfinte, Patroana diecezei noastre, să ne însoțească pe acest drum!

Binecuvântarea lui Dumnezeu Atotputernic și Tată al milostivirii să coboare asupra fiecăruia dintre voi!

Ierusalim, 25 aprilie 2026

Sfântul Evanghelist Marcu

✠ Pierbattista Card. Pizzaballa
patriarhul latin al Ierusalimului

Traducere de pr. Cristian Vacaru

*Textul original al scrisorii poate fi citit în mai multe limbi pe site-ul Patriarhiei Latine a Ierusalimului: <https://www.lpi.org/en/news/letter-to-the-diocese>